Одного сірого ранку у Долині Мумі-тролів випав перший сніг. Він стелився м’яко і тихо, й за кілька годин усе стало білим.

Мумі-троль стояв на сходах ґанку, дивився, як Долина загорається у білу ковдру, й думав собі: "Сьогодні увечері ми вкладемося спати". (Усі мумі-тролі десь у листопаді поринають у довгий зимовий сон. І це, власне кажучи, дуже мудре рішення для тих, хто не любить холоду й темряви). Мумі-троль зачинив двері й тихенько підійшов до Мами:

– Випав сніг.

– Знаю, – відказала Мама. – Я уже всім постелила найтепліші ковдри. Тебе й Чмиха покладемо в горішній кімнаті західного крила будинку.

– Ой ні, Чмих страшенно хропе! – запротестував Мумі-троль. – Можна, я спатиму з Нюхмумриком?

– Як хочеш, – не перечила Мама. – А Чмих ляже у східному крилі.

Родина мумі-тролів, усі їхні друзі та знайомі надзвичайно ретельно готувалися до довгої зими. Мама Мумі-троля накрила обід на ґанку, але до горняток поклала лише ялинову глицю. (Дуже важливо наїстися ялинової глиці перед тим, як лягати спати на три місяці). Пообідавши (хай і не дуже смачно), усі чемніше, аніж звичайно, побажали один одному "на добраніч". Мама усім звеліла почистити зуби. Потім Тато Мумі-троля обійшов будинок, позачиняв усі двері та віконниці, а люстру під стелею обгорнув сіткою від комарів, щоб вона не припорошилася.

Кожен ліг до свого ліжечка, вимостивши собі затишне кубельце, накрився ковдрою по самі вуха і став думати про щось приємне.

Мумі-троль скрушно зітхнув:

– Скільки часу марнуємо…

– Зовсім ні! – заперечив Нюхмумрик. – Нам сняться сни. А коли прокинемося, настане весна!

– Угу, – промуркотів Мумі-троль, – він уже поринав у м’яку сутінь дивовижних снів.

Надворі сипав сніг, густий і пухнастий. Він уже встелив східці, нависав важкими купинами з даху та віконних карнизів. Невдовзі будиночок мумі-тролів перетвориться на круглу снігову кучугуру. Один по одному переставали цокати годинники. Прийшла зима.

Розділ перший,

у якому йдеться про те, як Мумі-троль, Нюхмумрик та Чмих знайшли капелюх Чарівника, як несподівано з’явилося п’ять маленьких хмаринок і як Гемуль вигадав для себе нове захоплення

Одного чудового ранку, десь години о четвертій, над Долиною Мумі-тролів пролетіла перша зозуля. Вона сіла на блакитному даху будиночка Мумі-тролів і прокувала вісім разів, щоправда, трохи хрипкувато, бо ж була ще дуже рання весна.

А потім полетіла далі на схід.

Мумі-троль прокинувся і довго лежав, дивлячись у стелю, – невтямки йому було, де він. Він проспав сто днів і сто ночей, сни все ще увивалися довкола нього, силкуючись знову загорнути в дрімоту. Однак, повернувшись на інший бік, аби зручно вмостися і додрімати, Мумі-троль враз побачив таке, що сон миттю розвіявся: ліжко Нюхмумрика стояло порожнє.

Мумі-троль звівся на постелі.

О, Нюхмумрикового капелюха також не виявилося на місці.

– Ото вже трам-тарарам! – буркнув сам до себе Мумі-троль.

Він підійшов до відчиненого вікна і визирнув надвір. Нюхмумрик скористався мотузяною драбиною. Мумі-троль перехилився через підвіконня і, обережно перебираючи коротенькими ніжками, поліз униз. На вогкій землі виразно виднілися Нюхмумрикові сліди. Вони кривуляли то в один, то в інший бік, і було дуже важко ступати по них слід у слід. Інколи сліди робили великий стрибок убік або перехрещувалися. "Напевно, аж нетямиться від щастя, – розмірковував Мумі-троль. – Ось тут він беркицьнувся через голову – видно й неозброєним оком!"

Раптом Мумі-троль підвів голову і прислухався. Ген удалині Нюхмумрик вигравав на губній гармонії свою найвеселішу пісеньку "В усіх звірят кокарди на хвостах". Мумі-троль побіг простісінько на звуки мелодії.

Унизу, біля річки, Мумі-троль угледів Нюхмумрика, який, нап’явши на самі вуха свій старий капелюх, сидів на поруччі містка й баламкав ногами над водою.

– Здоров! – гукнув Мумі-троль і сів поряд.

– Здоров! – відгукнувся Нюхмумрик, не уриваючи гри.

Сонце саме піднялося над верхівками дерев і засяяло їм у вічі. Друзі мружилися до теплих променів, баламкали ніжками над стрімкою іскристою течією ріки, і на душі у них було радісно й затишно.

Водами цієї річки вони не раз уже раніше пускалися в мандри на пошуки неймовірних пригод. Під час кожної подорожі знаходили нових друзів і приводили їх додому, в Долину Мумі-тролів. Тато і Мама Мумі-троля прихильно ставилися до нових знайомств, лише доставляли

кожного разу ліжечка та доточували обідній стіл. Отак будиночок Мумі-тролів став схожим на мурашник, де кожен робив усе, що йому заманеться, і ніхто не клопотався завтрашнім днем. Звичайно, там іноді відбувалися неймовірні і навіть страшні речі, зате ніхто й ніколи не нудився (а це, погодьтеся, має свої переваги).

Догравши до кінця останню строфу свого весняного гімну, Нюхмумрик заховав гармонію до кишені.

– Чмих уже прокинувся? – поцікавився він.

– Мабуть, ще ні, – відповів Мумі-троль. – Він завжди спить на тиждень довше, ніж усі.

– Час його розбудити, – рішуче мовив Нюхмумрик, зістрибуючи з поруччя містка. – Треба утнути щось надзвичайне, бо нині буде дуже гарний день.

Ставши під вікном мансарди у східному крилі, вони почали свистіти, закладаючи до рота лапу, за своєю потаємною системою умовних сигналів: три звичайні посвисти й один довгий (що означало: є справа!). Чмих перестав хропти, але в кімнатці ніхто не ворухнувся.

– Ще раз! – скомандував Нюхмумрик.

І вони засвистіли з подвійною силою.

Тієї ж миті вікно з тріском розчахнулося.

– Я сплю! – сердито закричав Чмих.

– Не сердься, ходи до нас! – гукнув Нюхмумрик. – Ми надумали утнути щось надзвичайне!

Чмих умить розгладив свої зім’яті від спання вушка і зліз униз мотузяною драбиною (напевно, варто нагадати, що мотузяні драбини звисали з усіх вікон, бо ходити сходами було так марудно).

Надворі дійсно заповідався гарний день. Навколо роїлася причмелена зі сну розмаїта живність, що попрокидалася після довгої зими: повзики та стрибунці снували туди й сюди, відшукуючи свої давні улюблені місцинки, вивітрювали одяг, вичісували вуса, лагодили домівки і завзято готувалися до нової весни.

Дорогою друзі іноді спинялися подивитися, як повним ходом іде будівництво нового житла, чи прислухатися до сварок (таке досить часто трапляється у перші весняні дні – настрій після пробудження буває не найліпшим).

Де-не-де на вітті дерев гойдалися мавки, розчісуючи своє довге волоссячко, мишенята рили потаємні лази у латках снігу, що позалишалися іще з північного боку дерев.

– Веселої весни! – побажав старий поважний Вуж. – Як зимувалося?

– Дякуємо, добре! – відповів Мумі-троль. – Чи гарно спалося дядечкові Вужеві?

– Чудово! Вітання Татові і Мамі!

Отак вони обмінювалися вітаннями майже з кожним, хто стрічався їм дорогою. Але що вище підіймалися вгору, то безлюдніше ставало навкруги, лише інколи траплялися метушливі миші – господині, котрі наводили лад у своїх оселях.

Під ногами хлюпало.

– Бр-р-р, як бридко, – скривився Мумі-троль, високо переставляючи лапки у розталому снігу. – Глибокі сніги можуть зашкодити здоров’ю мумі-тролів. Мама завжди мене застерігала, – додав він і пчихнув.

– Послухай, Мумі-тролю, – озвався Нюхмумрик, – я щось придумав. Ми зійдемо на вершину гори й складемо там кам’яну піраміду на знак того, що підкорили її першими… Що скажеш?

– Чудова думка! – скрикнув Чмих і рвонув, аби випередити інших.

На вершині танцював вільний весняний вітер, а довкруги простягався неозорий блакитний обрій. На заході губилося у далечі море, на сході зникала річка, в’юнячись поміж хребтів Самотніх Гір, на півночі, скільки сягало око, закосичились першою зеленню ліси, а на півдні з димаря будиночка Мумі-тролів клубочився дим – Мама Мумі-троля заварювала ранішню каву. Тільки Чмих нічого цього не бачив. Бо на вершечку гори лежав капелюх, високий чорний циліндр.

– Хтось тут побував до нас! – вигукнув Чмих.

Мумі-троль підняв капелюха, розглядаючи його з усіх боків.

– Який гарний, – мовив він. – Може, тобі пасуватиме, Нюхмумрику?

– Ні-ні! – запротестував Нюхмумрик, який понад усе любив свого старого зеленого капелюха. – Він надто новий!

– Можливо, Татові сподобається, – міркував уголос Мумі-троль.

– Візьмемо його з собою, – запропонував Чмих. – Мені вже хочеться додому. Від голоду аж шлунок зводить! А вам?

– Ще й питаєш! – вигукнули водночас Нюхмумрик і Мумі-троль.

Отак друзі знайшли капелюх Чарівника і взяли його з собою додому, навіть не здогадуючись про те, що відтепер Долина Мумі-тролів стане місцем чарів та дивовижних подій.

Коли Мумі-троль, Нюхмумрик та Чмих піднялися на ґанок, усі вже поснідали, випили каву і розбрелися хто куди.

Лише Тато Мумі-троля сидів за столом і читав газету.

– Ага, – мовив він, – ви теж прокинулися. Якась пустопорожня нині газета. Потічок зірвав греблю і знищив мурашник. Усі врятувалися. Перша весняна зозуля перелетіла понад Долиною о четвертій ранку і подалася далі на схід (то, ясна річ, добра ознака, але було би ще ліпше, якби полетіла на захід).

– Поглянь, що ми знайшли! – похвалився Мумі-троль. – Чудового чорного капелюха для тебе…

Мумі-тато прискіпливо оглянув капелюха і приміряв його перед дзеркалом у вітальні. Капелюх був трохи завеликий і налазив на очі, але загалом справляв враження.

– Мамо! – загукав Мумі-троль. – Ходи сюди! Подивись на Тата!

Мама визирнула з кухонних дверей і завмерла на порозі від подиву.

– Пасує мені? – запитав Тато.

– Гарно, – відказала Мама. – Ти у ньому маєш дуже мужній вигляд. Ледь завеликий на тебе, щоправда.

– А так ліпше? – Тато зсунув капелюха на потилицю.

– Гм, незле, але як на мене, без капелюха у тебе значно статечніший вигляд, – мовила Мама.

Тато крутився перед дзеркалом, розглядав себе спереду, і ззаду, і з боків, урешті відставив капелюха на столик.

– Твоя правда, – зітхнув він. – Не одяг красить…

– А краси тобі не займати! – добродушно усміхнулася Мама. – Їжте більше яєць, дітоньки! Ви ж цілу зиму протрималися на самій лише глиці! – і знову зникла у кухні.

– Що з ним робити? – замислився Чмих. – Такий гарний капелюх…

– Буде нам замість кошика для сміття, – вирішив Тато Мумі-троля і з тими словами подався на другий поверх писати свої Мемуари (велику книгу, в якій розповідається про бурхливу юність Мумі-тата).

Нюхмумрик примостив капелюха на підлозі між столиком та кухонними дверима.

– Маєте нову річ, – він поблажливо усміхнувся (бо ж Нюхмумрикові не властиво обростати маєтками; йому достатньо старого костюма, що дістався йому ще при народженні (коли і де народився Нюхмумрик, нікому не відомо), а єдиною власністю, яку він дуже цінує, є губна гармонія).

– Після сніданку поглянемо, що поробляють Хропусі, – запропонував Мумі-троль.

Та перш ніж зійти у сад, він викинув яєчну шкаралупу до нового кошика для сміття, бо був (інколи) охайним Мумі-тролем.

Вітальня спорожніла.

У кутку між столиком та кухонними дверима стояв капелюх Чарівника з яєчною шкаралупою на дні. І враз сталося щось дивовижне. Яєчна шкаралупа почала перемінюватися на очах. Справа в тому, що речі, які досить довго полежали у капелюсі, міняли свою форму – на яку саме, передбачити неможливо.

Ціле щастя, що капелюх не пасував Татові Мумі-троля, бо лише Ангелові-Хоронителеві усіх крихітних звірят відомо, що би з ним сталося. Тато ж відбувся лише незначним головним болем (який, до речі, минув десь після обіду).

Яєчна шкаралупа тривалий час пролежала у капелюсі й поволі стала набувати іншої форми. Вона зберегла своє біле забарвлення, однак збільшувалася в об’ємі, росла, росла, ставала м’якою та пухнастою, а за хвилю виповнила увесь капелюх. Урешті п’ять маленьких кругленьких хмаринок відірвалися від його крисів і попливли на ґанок; злегка підстрибуючи на сходах, вони зависли у повітрі над самою землею. У капелюсі нічого не зосталося.

– Ото вже трам-тарарам! – стетерів від несподіванки Мумі-троль.

– Дім горить? – занепокоївся Хропусь.

Хмаринки непорушно завмерли перед ними, наче чогось чекали. Хропся сторожко простягнула лапку і торкнулася найближчої хмарки.

– Наче з вати, – мовила здивовано.

Інші теж підступилися ближче, щоб помацати хмарки на дотик.

– Схожі на подушечки, – мовив Чмих.

Нюхмумрик легенько штовхнув одну з хмаринок.

Вона ледь відпливла убік і знову завмерла.

– Чиї вони? – поцікавився Чмих. – І звідки взялися на ґанку?

Мумі-троль похитав головою.

– Я ще такого в житті не бачив, – мовив він. – Може, покликати маму?

– Ні-ні, – вихопилося в Хропсі. – Ми самі все з’ясуємо, – і з тими словами притягнула одну хмарку до землі й погладила її лапкою. – Яка м’якенька! – а вже за мить осідлала хмаринку, гойдаючись на ній угору та вниз.

– І я так хочу! – заволав Чмих, хапаючи іншу хмаринку. – Гей-гоп!

Тільки-но він промовив "гей-гоп", як хмарка здійнялася вище й описала невеличке вишукане коло над землею.

– Ото вже трам-тарарам! – знову не стримався Мумі-троль. – Вона рухається!

Тепер усі, горланячи "Гей! Гей-гоп!", кинулися сідлати хмаринки. Хмарки, немов великі слухняні зайчики, злетіли в повітря, шугаючи то вгору, то вниз.

Хропусеві першому спало на думку, що ними можна кермувати. Легкий потиск лапки – і хмарка повертає убік. Двома лапами водночас – летить на повних парах уперед. Ледь поколисати нею – хмаринка легко здіймається вгору.

Розвага їм страшенно сподобалася.

Вони навіть наважилися злетіти понад верхівками дерев та дахом будиночка. Мумі-троль підплив на своїй хмаринці до вікна Мумі-тата і випалив:

– Кукуріку!

(Він був у такому захопленні, що нічого вдалішого утнути не зміг).

У Тата від здивування аж ручка випала з лапи, він притьмом кинувся до вікна.

– Клянуся своїм хвостом! Клянуся своїм хвостом! – ото й усе, на що він спромігся.

– Ця подія стане чудовим розділом у твоїх мемуарах, – сказав Мумі-троль і скерував хмаринку до вікна кухні, гукаючи Маму.

Мама саме готувала запіканку, і їй було не до дитячих пустощів.

– Що це ти знову вигадав, любий Мумі-тролю? – мовила вона. – Обережно, не впади!

У саду Хропусь і Нюхмумрик захопилися новою забавою. Вони спрямовували свої хмаринки назустріч один одному і на повному лету зіштовхувалися. Хто впав першим, той програв.

– Ось я тобі зараз покажу! – репетував Нюхмумрик, стискаючи обома ногами боки хмаринки. – Уперед!

Але спритник Хропусь вивернувся і підступно напав знизу. Хмаринка Нюхмумрика беркицьнулася, а він сам упав головою в городець, аж капелюх зсунувся йому на носа.

– Третій раунд! – скомандував Чмих, який взяв на себе роль судді у грі й літав понад рештою гравців. – Два – один на користь Хропуся! Готуйсь! Увага! Старт!

– Може, політаємо удвох? – запропонував Мумі-троль Хропсі.

– Радо! – погодилася Хропся, підпливаючи на хмарці до нього. – Куди полетимо?

– Пошукаймо Гемуля. Ото він здивується!

Вони зробили коло над садом, але на жодному зі звичних місць Гемуля не знайшли.

– Він ніколи не відходить далеко від дому, – мовила Хропся. – Востаннє я його бачила за сортуванням марок.

– Це було півроку тому, – нагадав Мумі-троль.

– Ай справді, – спохопилася Хропся. – Ми ж проспали всю зиму.

– Добре тобі спалося? – поцікавився Мумі-троль.

Хропся кокетливо злетіла понад верхівкою дерева і, перш ніж відповісти, на хвильку замислилася:

– Мені наснився жахливий сон! Якийсь бридкий тип у високому чорному капелюсі недобре шкірився до мене…

– Дивно, – сказав Мумі-троль. – І мені таке наснилося. Він мав білі рукавички?

– Так, так, – закивала головою Хропся.

Якийсь час вони мовчки розмірковували над дивними сновидіннями, поволі пропливаючи лісом.

Раптом обоє угледіли Гемуля, котрий понуро брів, заклавши лапи за спину і похнюпивши носа.

Мумі-троль із Хропсею крадькома підлетіли до нього з обох боків і водночас зарепетували:

– Доброго ранку!

– Тьху! – розсердився Гемуль. – Як ви мене налякали! Не смійте налітати на мене зненацька! Мало серце не вистрибнуло з грудей!

– Ой, вибач! – перепросила Хропся. – Поглянь, кого ми осідлали!

– Диво та й годі! – мовив Гемуль. – Але я звик до ваших дивовиж, і вже ніщо мене не здивує. До того ж, зараз мені невесело на душі…

– Чому? – співчутливо запитала Хропся. – Подивись навколо – який розкішний день!

Гемуль скрушно похитав головою:

– Вам не збагнути…

– Ми спробуємо, – запевнив його Мумі-троль. – Знову загубив цінну марку?

– Та ні, – зітхнув Гемуль. – Навпаки, усі марки на місці, жодна не пропала. Я маю найповніше зібрання поштових марок у світі.

– Ось бачиш! – підбадьорив друга Мумі-троль.

– Я знав, що ви мене не зрозумієте, – вперто торочив Гемуль.

Мумі-троль із Хропсею стурбовано перезирнулися. Вони трохи пригальмували свої хмаринки і трималися позад Гемуля з поваги до його смутку. Гемуль почалапав далі, а Мумі-троль і Хропся не напосідали на нього, чекали, доки він сам розповість, що у нього лежить на серці.

– Оввa! Усе намарно! – скрикнув урешті Гемуль, а за хвилю додав: – Жодного сенсу! Можете віддати мої марки на макулатуру!

– Не кажи такого! – схвилювалася Хропся. – Твоя колекція марок найгарніша у світі!

– Власне! – з відчаєм у голосі вигукнув Гемуль. – Вона довершена! Не існує жодної марки, яка б не увійшла до моєї колекції! Жодної! Що мені тепер робити?

– Здається, я починаю розуміти, в чому справа, – озвався по глибокій задумі Мумі-троль. – Ти вже не є колекціонером, а лише власником своїх марок, а це не так цікаво…

– Отож-бо й воно, – пригнічено підтвердив Гемуль, обличчя його спохмурніло від смутку. – Зовсім нецікаво!

– Любий Гемулю, – озвалася Хропся, лагідно погладивши його по лапці. – А що як започаткувати цілком нову колекцію, збирати щось таке, чого ти ще ніколи не збирав?

– Непоганий помисел! – згодився Гемуль, однак обличчя у нього все ще не розпогодилося, бо ж не годиться одразу веселіти після такого глибокого смутку.

– Скажімо, метеликів… – запропонував Мумі-троль.

– У жодному разі! – ще більше насупився Гемуль. – Метеликів колекціонує мій двоюрідний брат. А я його й на дух не терплю!

– Що скажеш про кінозірок? – запропонувала Хропся.

Гемуль лише зневажливо пирхнув.

– Коштовності? – з надією в голосі продовжувала перелік Хропся. – Їх можна колекціонувати вічно!

– Пхе! – тільки й мовив Гемуль.

– Тоді я й справді не знаю, що придумати… – розвела лапками Хропся.

– Не хвилюйся, – потішив Гемуля Мумі-троль. – Щось тобі підшукаємо. Як не ми, то Мама напевно! До речі, Ондатра не бачив?

– Напевно, ще спить, – з жалем у голосі відповів Гемуль. – Він казав, що не варто прокидатися так рано, і, мабуть, мав рацію.

З тими словами Гемуль побрів далі лісом на самоті зі своїми думками.

Мумі-троль і Хропся піднялися над верхівками дерев і гойдалися на хмаринках у сонячному промінні, розмірковуючи, яку б колекцію запропонувати Гемулеві.

– Слимаки? – мовила Хропся.

– А може, ґудзики до штанів? – докинув і собі Мумі-троль.

Теплінь розморила їх. Думати стало несила. Вони перевернулися на спинки і задивилися в небесну блакить, де виспівували жайворонки.

Раптом обоє помітили першого метелика. Кожному відомо: якщо перший побачений навесні метелик жовтий, то літо буде веселе, якщо білий, то сподіватися треба просто спокійного літа (про чорних та брунатних метеликів ліпше й не згадувати – надто сумна тема).

Метелик був золотистий.

– Що це може означати? – чудувався Мумі-троль. – Мені ще ніколи не доводилося бачити золотистих метеликів…

– Золота барва гарніша за жовту. Ось побачиш, усе буде гаразд! – запевнила його Хропся.

Повернувшись додому на обід, Мумі-троль і Хропся застали Гемуля на сходах ганку. Той аж променився від щастя.

– Обрав? А що саме? – запитав Мумі-троль.

– Рослини! – нетямився від утіхи Гемуль. – Займуся ботанікою! Чмих підказав мені таку думку! Зберу найгарніший у світі гербарій! – і Гемуль розгорнув поділ своєї сукні,[2] показуючи друзям свою першу знахідку. Серед грудок землі та торішнього листя лежало тендітне стебельце гусячої цибульки.

– Gagea lutea, – гордо проголосив Гемуль. – Номер перший у колекції. Довершений екземпляр.

Гемуль попростував до їдальні і вигорнув усе з подолу на обідній стіл.

– Переберися, будь ласка, у куток, – попросила Мама. – Тут стоятиме зупа. Усі зійшлися? А Ондатр ще спить?

– Як бурмило в барлогу, – пирхнув Чмих.

– Гарний видався день? – запитала Мама, розливаючи зупу по тарілках.

– Розкішний! – дружно відповіла вся родина.

Наступного ранку Мумі-троль подався до дровітні, аби випустити хмаринки, але вони зникли – всі до одної. Нікому й на думку не спало, що хмарки можуть мати щось спільного з яєчними шкаралупками, які тепер знову спокійнісінько лежали собі на дні чарівного капелюха.

Розділ другий,

у якому мовиться про те, як Мумі-троль перемінився на потвору і нарешті помстився Мурашиному Левові, а також про таємничу нічну мандрівку Мумі-троля та Нюхмумрика

Одного тихого теплого дня, коли над Долиною Мумі-тролів сіявся літній дощик, друзі вирішили погратися у хованки вдома. Чмих став у куток, затуливши носа лапками, і голосно полічив до десяти, а тоді подався на пошуки. Спершу він зазирнув до звичних сховків, а потім і до незвичних.

Мумі-троль лежав під столом на ґанку і почувався дуже незатишно. Схованку він собі знайшов погану. Чмих неодмінно зазирне під скатертину – тут він і попадеться. Мумі-троль роззирнувся на всі боки і враз помітив чорного капелюха, якого хтось поставив у кутку на ґанку. Ось чудове місце для схованки! Чмихові ніколи й на думку не спаде підняти капелюха. Мумі-троль швиденько порачкував у куток і натягнув капелюха на голову. Щоправда, той сягав йому лише до живота, але якщо скоцюрбитися і підібгати хвостика, то ніхто його не зауважить.

Мумі-троль хихотів сам до себе, прислухаючись, як Чмих один по одному познаходив усіх решту. Гемуль – хто би сумнівався! – знову, мабуть, заповз під канапу – ніколи не може вигадати ліпшого місця для

сховку. А тепер всі гасали по будинку, шукаючи Мумі-троля. Мумі-троль ще довго сидів би під капелюхом, якби не злякався, що друзям набридне його шукати. Він покинув свою схованку і, визирнувши з-поза дверей, гукнув:

– Ку-ку!

Чмих ошелешено витріщився на нього, а тоді мовив щось зовсім дивне:

– Сам "ку-ку!"

– Хто це? – прошепотіла Хропся.

Решта лише похитали головами, не зводячи погляду з Мумі-троля.

Бідолашний маленький Мумі-троль! У чарівному капелюсі він перемінився на чудернацьке звірятко. Усе, що в ньому було кругленького, стало тонким, а все маленьке розрослося до неймовірних розмірів. Та найкумеднішим було те, що тільки він сам не знав, який у нього тепер вигляд.

– О, як ви здивувалися! – вигукнув Мумі-троль, невпевнено роблячи крок на своїх довгих хитких ніжках. – Ніколи не здогадаєтеся, де я був!

– А нам те й байдуже, – пхикнув Хропусь. – У тебе такий чудернацький вигляд, що хто хоч здивується.

– Дивні ви якісь, – засмутився Мумі-троль. – Певно, надто довго мене шукали... Чим займемося зараз?

– Перш за все варто було б відрекомендуватися, – стримано зауважила Хропся. – Ми ж навіть не знаємо, хто ти...

Мумі-троль вражено глянув на неї, але подумав собі, що то, напевно, нова гра, і радісно засміявся:

– Я – Король із Каліфорнії!

– А я – сестричка Хропуся, – мовила Хропся. – Це – мій брат.

– Моє ім’я – Чмих.

– А я – Нюхмумрик.

– Які ж бо ви нудні! – буркнув Мумі-троль. – Невже важко придумати щось цікавіше? Ходімо надвір, там уже розпогоджується.

Він подибав на ґанок, решта – за ним, здивовані і розгублені.

– Хто це? – поцікавився Гемуль, котрий сидів перед будиночком і лічив тичинки соняшника.

– Король із Каліфорнії, – у голосі Хропсі вчувався сумнів.

– Оселиться у нас? – запитав Гемуль.

– Це вирішувати Мумі-тролеві, – сказав Чмих. – Дивно, куди він запропастився?

Мумі-троль розсміявся.

– Але й потішними ви буваєте іноді! Бракувало тільки влаштувати розшуки Мумі-троля!

– А ти його знаєш? – здивувався Нюхмумрик.

– Ще би! Навіть дуже добре знаю! – Мумі-троля неймовірно захопила нова гра, він аж запишався, що так гарно вписався у неї.

– Коли ти з ним познайомився? – не відступала Хропся.

– Ми народилися водночас, – Мумі-троля мало не розпирало від веселощів. – Але то лобуряка, мушу вам сказати! Може вщент розтрощити порядний дім!

– Не смій таке казати про Мумі-троля! – обурилася Хропся. – Він найліпший Мумі-троль у світі, і ми його страшенно любимо!

– Справді? – уже не мав стриму Мумі-троль. – А я гадав, що він справжній пройда!

Хропся розплакалася на такі слова.

– Забирайся геть! – у голосі Хропуся забриніла погроза. – Бо дістанеш прочухана!

– Овва, – розгубився Мумі-троль. – Це ж тільки забава! Насправді мені дуже приємно, що ви так мене любите!

– Хто б тебе любив! – розлютився Чмих. – Женіть його! Женіть у шию того потворного короля, який ображає нашого Мумі-троля!

І вони гуртом наскочили на бідолашного Мумі-троля. Той так розгубився, що й не думав оборонятися, а коли сам розсердився не на жарт, було вже надто пізно: він опинився на землі під клубком тіл, який верещав, горлав та гамселив на всі боки лапами і хвостами.

На галас вийшла з хати Мумі-мама.

– Діти, що тут відбувається? – вигукнула вона. – Негайно припиніть колотнечу!

– Вони гамселять Короля з Каліфорнії, – крізь сльози пояснила Хропся. – Хай знає!

Мумі-троль вибрався з-під купи нападників, пошарпаний і лютий.

– Мамо! – скрикнув він. – Вони перші почали бійку! Троє проти одного – це ж несправедливо!

– Визнаю, дійсно, несправедливо, – погодилася Мама. – Але ти, напевно, їх під’юджував? Хто ти, до речі, крихітко?

– Не хочу більше цієї безглуздої гри! – мало не плакав Мумі-троль. – Ви анітрохи не дотепні! Я – Мумі-троль, а на сходах стоїть моя Мама! І досить вже…

– Який же ти Мумі-троль, – зневажливо пирхнула Хропся. – У Мумі-троля гарні маленькі вушка, а твої, глянь, які лапаті!

Мумі-троль у відчаї схопився за голову і намацав велетенські пожмакані вуха.

– Але ж я – Мумі-троль! – розпачливо заволав він. – Чому ви мені не вірите?

– У Мумі-троля маленький зграбний хвостик, а твій, наче щітка! – наполягав Хропусь.

О горе! Мумі-троль тремтячими лапками обхопив хвоста.

– Очиська у тебе, мов тарілки! – додав Чмих. – У Мумі-троля очка маленькі й добрі!

– Саме так! – потвердив Нюхмумрик.

– Ти самозванець! – зробив висновок Гемуль.

– Невже ніхто мені не вірить?! – розпочав Мумі-троль. – Придивися до мене уважніше, мамо! Ти ж повинна упізнати своє рідне дитя!

Мумі-мама глянула пильніше. Вона довго вдивлялася в його налякані, завбільшки з тарелі очиці і врешті спокійно мовила:

– Так, ти – Мумі-троль.

Тієї ж миті Мумі-троль почав перемінюватися. Очі, вуха і хвіст зменшилися, носик видовжився, а животик округлився. Невдовзі перед друзями в усій своїй красі постав колишній Мумі-троль.

– Ходи, я тебе пригорну! – розпростерла обійми Мумі-мама. – Свого рідного маленького Мумі-троля я впізнаю завжди!

Трохи згодом того самого дня Мумі-троль та Хропусь сиділи в одній зі своїх схованок під кущем жасмину, наче в зеленій печері.

– Хтось таки мусив тебе зачарувати… – наполягав Хропусь.

Мумі-троль похитав головою.

– Я не бачив нічого надзвичайного, нічого не їв і не промовляв жодних заклинань.

– А може, ненароком увійшов до якогось зачарованого кола, – міркував Хропусь.

– Навряд, – відказав Мумі-троль. – Я увесь час просидів під отим чорним капелюхом, якого прилаштували замість кошика для сміття.

– Усередині капелюха? – недовірливо перепитав Хропусь.

– Так, усередині.

На якийсь час обоє замислилися, а тоді перезирнулися й скрикнули водночас:

– Не інакше як!..

– Ходімо! – скомандував Хропусь.

Вони вийшли на ґанок і обережно підкралися до капелюха.

– На вигляд зовсім звичайний, – мовив Хропусь. – Ну хіба що циліндри завжди дещо відрізняються від інших капелюхів.

– А як довідатися, чи то його витівки? – запитав Мумі-троль. – Я туди більше не полізу!

– Когось іншого заманимо? – запропонував Хропусь.

– Ні, це непорядно! Ану ж той хтось не зможе повернути собі справжню подобу?

– Заманимо ворога… – не відступався Хропусь.

– Гм… – замислився Мумі-троль. – А кого саме?

– Може, щура з помийної ями?

Мумі-троль похитав головою.

– Його не так легко обдурити.

– То може, Мурашиного Лева?

– Оце добра думка! – зрадів Мумі-троль. – Одного разу Мурашиний Лев затягнув мою маму у вирву і засипав їй очі піском.

Мумі-троль та Хропусь вирушили на пошуки Мурашиного Лева, прихопивши зі собою великого слоїка.

Підступних вирв Мурашиного Лева слід шукати на піщаному березі, тож вони попрямували до моря.

Невдовзі Хропусь натрапив на велику вирву і на миґах підкликав Мумі-троля.

– Він тут! – зашепотів Хропусь. – Та як його заманити до слоїка?

– Дай-но я спробую, – так само пошепки відповів Мумі-троль.

Трохи віддалік він прикопав слоїк у пісок горловиною догори і голосно крикнув:

– Слабаки ті мурашині леви!

Він подав знак Хропусеві, вони обидва завмерли над вирвою в очікуванні. Пісок заворушився, але ніхто не з’явився на поверхні.

– Страшенні слабаки! – повторив Мумі-троль. – Уявляєш, щоб заритися у пісок, їм і кількох годин забракне!

– Проте… – засумнівався Хропусь.

– Так-так! – Мумі-троль з усієї сили подавав йому знаки вухами. – Кількох годин!

Тієї ж миті з піску виткнулася жахлива голова з вибалушеними очима.

– Хто тут сказав "слабак"? – засичав Мурашиний Лев. – Я закопуюся за три секунди, не більше і не менше!

– То покажи нам, який ти спритний. Тоді, може, й повіримо! – під’юджував його Мумі-троль.

– Я вас піском засиплю! – гнівно пригрозив Мурашиний Лев. – Затягну до нори і з’їм!

– Ні-ні, не треба! – злякався Хропусь. – Ліпше покажи, як зумієш закопатися задом наперед за три секунди!

– Ось тут, нагорі, – Мумі-троль показав на місце, де він заховав слоїка. – Щоб ми ліпше бачили!

– Ще тільки бракувало демонструвати свою вправність перед шмаркачами! – погордливо пирхнув Мурашиний Лев.

Та все ж не зміг утриматися від спокуси довести, який він сильний та прудкий. Зневажливо форкаючи, Мурашиний Лев виліз із вирви і зверхньо поцікавився:

– То де мені закопатися?

– Ось тут, – тицьнув лапкою Мумі-троль.

Мурашиний Лев пересмикнув плечима і страхітливо настовбурчив гриву.

– Ну, начувайтеся! – рикнув він. – Зараз я закопаюся у пісок, та коли повернуся, то з’їм вас! Раз, два, три!

Обертаючись, мов пропелер, Мурашиний Лев задом увігнався в пісок саме над схованим слоїком. Він був такий розлючений, що вся справа й справді зайняла три секунди, а може, навіть лише дві з половиною.

– Покришку! Хутко! – заволав Мумі-троль.

Вони відгорнули пісок і міцно закрутили покришку на слоїку. Потім спільними зусиллями вийняли слоїк з піску і покотили додому. Мурашиний Лев горланив і погрожував, але його голос заглушував пісок.

– Страх який лютий, – мовив Хропусь. – Я навіть не наважуюся думати, що станеться, коли він вирветься на волю!

– Зараз не вирветься, – заспокоїв його Мумі-троль. – А потім капелюх, сподіваюся, перетворить його на якусь потвору!

Повернувшись додому, Мумі-троль скликав усіх друзів трьома довгими посвистами у лапу (що означало: трапилося щось нечуване!). Усі вмить збіглися з усіх усюдів і стали гуртом над слоїком.

– Що там? – запитав Чмих.

– Мурашиний Лев, – гордо відказав Мумі-троль. – Справжній лютий-прелютий Мурашиний Лев. Ми його упіймали!

– Які ви відважні! – захоплено вигукнула Хропся.

– А тепер запхаємо його до капелюха, – повідомив Хропусь.

– Хай стане такою ж потворою, як я, – додав Мумі-троль.

– Не галасуйте, а розтлумачте до пуття, що тут відбувається, – благальним голосом попросив Гемуль.

– Я перемінився на страхопуда, бо заховався у капелюсі, – пояснив Мумі-троль. – Ми дійшли такого висновку шляхом логічних міркувань. Настав час провести експеримент і подивитися, чи й Мурашиний Лев змінить свою подобу в капелюсі.

– Але ж нікому не відомо, на кого він обернеться! Ану ж стане ще страшнішим за Мурашиного Лева й усіх нас поїсть! – стетерів Чмих.

На якусь мить усі завмерли в тривожній мовчанці, дивлячись на слоїк та прислухаючись до звуків, які долинали звідти.

– Ой, ой! – налякало зойкнула Хропся й одразу знебарвилася.[3]

– Ми заховаємося під столом, доки відбуватиметься перетворення, а зверху притиснемо капелюха грубою книжкою, – запропонував Нюхмумрик. – Експериментів без ризику не буває! Кидайте його до капелюха!

Чмих шмигнув під стіл. Мумі-троль, Нюхмумрик і Гемуль тримали слоїка над капелюхом, а Хропся обережно відкручувала покришку. У куряві піску Мурашиний Лев упав до капелюха, а Хропусь блискавично прикрив його словником чужомовних слів. Потім усі шугонули під стіл і заховалися там.

Спершу нічого не відбувалося. Друзі визирали з-під скатертини у напруженому очікуванні. Нічогісінько.

– То все пусті вигадки, – вирішив Чмих.

Однак тієї ж миті Словник чужомовних слів почав морщитися. Чмих від надмірного хвилювання вгриз Гемуля за палець.

– Обережно! – роззлостився Гемуль. – Ти вкусив мене за палець!

– Ой, вибач! Я думав, що то мій!

Словник морщився все дужче. Сторінки стали схожими на зів’яле листя. З-поміж них виповзали чужомовні слова і розбрідалися по долівці.

– От трам-тарарам! – вражено скрикнув Мумі-троль.

Та чари ще не закінчилися. З крисів капелюха закапотіло, потім задзюркотіло, і враз потоки води потекли на килимок; чужомовним словам довелось рятуватися, дряпаючись на стіни.

– Мурашиний Лев став водою, – мовив розчарований Нюхмумрик.

– Я гадаю, це був пісок, – прошепотів Хропусь. – Мурашиний Лев скоро з’явиться.

Напруга зростала і ставала нестерпною. Хропся заховалася в обіймах Мумі-троля, а Чмих тихенько скімлив від страху. І раптом з капелюха виліз… крихітний їжачок, такий крихітний, якого собі тільки можна уявити, скуйовджений і цілком мокрий; він понюшкував повітря й закліпав очками.

Кілька секунд панувала мертва тиша. Враз її порушив регіт Нюхмумрика, не встиг він відхекатися, як за ним й інші лягли покотом від сміху; вони галасували, штурхали один одного під боки, і радості їхній не було меж.

Лише Гемуль не поділяв їхніх веселощів. Він з подивом дивився на своїх друзів:

– Збагнути не можу, чому ви стільки галасу здіймаєте з приводу речей звичайних і очевидних! Ми ж наперед знали, що Мурашиний Лев переміниться!

Тим часом крихітний їжачок урочисто і ледь засмучено почеберяв до дверей і далі до сходів. Вода перестала литися, а на ґанку утворилося справжнє озеро. Стелю густо обліпили чужомовні слова.

Коли про подію розповіли Мамі й Татові Мумі-троля, вони поставилися до цього дуже серйозно і вирішили, що чарівного капелюха необхідно позбутися.

Його обережно покотили до річки і скинули у воду.

– То он звідки взялися хмаринки і всілякі потвори, – здогадалася Мама Мумі-троля, дивлячись услід капелюхові, який відносила ріка.

– Хмаринки були дуже гарні, – з жалем озвався Мумі-троль. – Хай би ще повертались…

– І потоки води, й іноземні слова… – нагадала йому Мама. – Погляньте, що сталося з ґанком! Як мені тепер позбутися отої чужомовної комашні, яка заполонила увесь будинок? Годі й кроку ступити! Суцільний безлад!

– І все ж хмаринки були гарні, – вперто наполягав на своєму Мумі-троль.

Увечері Мумі-троль ніяк не міг заснути. Він лежав, дивлячись у світлу червневу ніч, яка повнилася розмаїтими звуками, шерехами скрадливих кроків, пахощами квітів та манила в танок.

Нюхмумрик ще не повертався додому. Такими ночами, як оця, він часто тинявся самотою околицями, не розлучаючись зі своєю гармонією. Тільки нині не чутно було його пісеньок. Мабуть, подався кудись на розвідини. Невдовзі, певно, напне свій намет десь на березі річки і спатиме у ньому… Мумі-троль зітхнув. Було йому тоскно на душі, хоч і сам не знав, чому…

Зненацька під вікном почулося тихе посвистування. Мумі-тролеві від радості аж серце підстрибнуло у грудях, він тихцем прокрався до вікна і визирнув надвір. Тихе посвистування означало: таємниця!

Нюхмумрик чекав під мотузяною драбиною.

– Ти вмієш зберігати таємниці? – зашепотів він, коли Мумі-троль зліз по драбинці у траву.

Мумі-троль жваво закивав головою. Нюхмумрик схилився до нього і зашепотів іще тихіше:

– Річка викинула капелюха на піщану відмілину внизу за течією.

Очі Мумі-троля запроменіли.

– Підеш зі мною? – самими лише бровами запитав Нюхмумрик.

– Ще й питаєш! – ворухнув вухами Мумі-троль.

Немов тіні, прошмигнули вони росяним садом до річки.

Капелюх лежить за другим закрутом ріки, – пояснив Нюхмумрик притишеним голосом. – Урятувати його, власне кажучи, – наш обов’язок, бо вода, яка потрапляє до капелюха, стає червоною. Мешканці Долини внизу течії нажахаються, побачивши червоні води ріки.

– Слід було все передбачити, – мовив Мумі-троль.

Він страшенно пишався і тішився, що може отак, серед ночі, бути з Нюхмумриком. Раніше Нюхмумрик на нічні виправи вибирався сам.

– Це десь тут, – озвався за якийсь час Нюхмумрик. – Там, де у воді видніється темна смуга. Бачиш?

– Не дуже, – відповів Мумі-троль, спотикаючись у сутінках. – Я погано бачу вночі, не те що ти…

– Цікаво, як нам до нього дістатися? – замислився Нюхмумрик, дивлячись на ріку. – Шкода, що твій Тато не має човна.

Мумі-троль на мить завагався:

– Я добре плаваю… якщо вода не надто холодна.

– Не відважишся, – засумнівався Нюхмумрик.

– Ще й як відважуся! – запалився Мумі-троль, відчувши себе сміливим як ніколи. – Де він лежить?

– На протилежному боці. Під ногами відразу відчуєш мілину. Та обережно! Не запихай лапки досередини. Тримай капелюха за денце.

Мумі-троль увійшов у теплу воду і поплив, загрібаючи по-собачому. Течія була швидкою, що його трохи стривожило. За хвилю помітив відмілину, а на ній – щось чорне. Він завернув хвостом, наче стерном, й одразу відчув під ногами пісок.

– Усе гаразд? – тихо гукнув з берега Нюхмумрик.

– Так! – відізвався Мумі-троль, виходячи на піщаний берег.

Він бачив, як з капелюха у річку витікає темний струмінь. То була зачарована червона вода.

Мумі-троль занурив у неї лапку й обережно лизнув.

– Трам-тарарам! – вражено пробурмотів він. – Це ж морс! Овва, відтепер матимемо морсу досхочу, досить лише налити до капелюха води!

– Знайшов? – нетерпеливився Нюхмумрик.

– Так! Повертаюся! – гукнув Мумі-троль у відповідь і, зав’язавши хвоста вузликом навколо капелюха, ступив у воду.

Плисти проти течії з важким капелюхом на буксирі було дуже виснажливо; Мумі-троль дістався берега геть знесилений.

– Ось він! – гордо мовив, ледь переводячи дух.

– Чудово! – зрадів Нюхмумрик. – Куди ж його подіти?

– Удома тримати не можна, – міркував Мумі-троль. – У садку – теж, бо хтось неодмінно знайде.

– А у печері? – запитав Нюхмумрик.

– Доведеться посвячувати у таємницю Чмиха. Це ж його печера.

– Що ж, доведеться, мабуть, – неохоче визнав Нюхмумрик. – Але він занадто малий, щоб довірити йому таку велику таємницю.

– Твоя правда, – згодився Мумі-троль. – Знаєш, у мене вперше з’явилася таємниця, про яку я не можу розповісти Татові і Мамі.

Нюхмумрик обійняв капелюха лапками і рушив уздовж річки додому. Уже на містку він зненацька зупинився.

– Що трапилося? – стривожився Мумі-троль.

– Канарки! – скрикнув Нюхмумрик. – На поруччі моста сидять три золотисті канарки. Дивно, що вони тут роблять уночі?..

– Ніякий я не канарок! – писнула найближча до них пташка. – Я плотичка!

– Ми всі троє – чудові рибки! – зацвірінькав її товариш.

Нюхмумрик лише головою похитав.

– Бачиш, що наробив капелюх? Оті три маленькі рибки, напевно, запливли у нього і стали канарками.

– Не час тепер зволікати, ходімо просто до печери і заховаємо там капелюха!

У лісі Мумі-троль ні на крок не відставав від Нюхмумрика. По обидва боки стежки щось теркотало і тупотіло, наганяючи страху. Час від часу з-

поза стовбурів на них витріщалися блискучі очиці, з моху й крон дерев долинали чиїсь голоси.

– Гарна ніч! – почув Мумі-троль за спиною якийсь голос.

– Чудова! – хоробро відповів він.

Невеличка тінь прослизнула повз нього і зникла в темних хащах.

На узбережжі було ясніше. Море і небо, мерехтливі й ніжно-блакитні, зливалися воєдино. Ген удалині чулися поодинокі пташині поклики. Надходив світанок. Нюхмумрик і Мумі-троль занесли капелюха до печери і поставили у найдальшому кутку догори денцем, щоб ніхто до нього ненароком не впав.

– Вчинили ми дуже розсудливо, – сказав Нюхмумрик. – Шкода лише за нашими хмаринками…

– Шкода, – зітхнув Мумі-троль, який стояв на порозі печери і вдивлявся у ніч. – Хоча навряд чи світ став би з ними прекраснішим, ніж є у цю мить….

Розділ третій,

у якому йдеться про те, як Ондатр вирішив знову стати пустельником, про його незвичайні пригоди, і про те, як родина Мумі-тролів потрапила на самотній острів гатіфнатів, де Гемуль ледве врятувався від вогню, і про велику грозу

Наступного ранку, коли Ондатр, як завжди, вийшов у садок полежати й почитати книжку "Про марноту всього", гамак під ним обірвався і він гепнув на землю.

– Нечувано! – обурився Ондатр, виборсуючись з-під пледа.

– Мені страшенно прикро, – поспівчував йому Тато Мумі-троля, який поливав неподалік свої грядки тютюну. – Сподіваюсь, ви не потовкли собі боки?

– Не про те мова, – похмуро відповів Ондатр, смикаючи себе за вуса. – Хай собі хоч світ завалиться – ніщо не зможе похитнути моєї душевної рівноваги! Не потерплю лишень виставляння на посміховисько! Це підриває мій авторитет!

– Але ніхто не бачив вашого падіння, окрім мене, – зауважив Тато Мумі-троля.

– Це не зменшує вашої вини! – не вгамовувався Ондатр. – Я вже стільки прикрощів стерпів у вашому домі! Минулого року, скажімо, на мене упала комета. Але то пусте! Як ви, напевно, пригадуєте, я всівся на шоколадний торт вашої дружини, що дуже зашкодило моєму почуттю власної гідності! А щітки в моєму ліжку? Очевидні безглузді жарти! Не кажучи вже про…

– Знаю, знаю, – урвав його знічений Тато. – У нашому домі годі сподіватися спокою. А мотузка перетерлася з часом…

– Такого не слід допускати! – повчав Ондатр. – Не біда, якби я навіть забився на смерть. Біда в іншому! Ану ж би мене мертвого побачили всі інші мешканці? Я вже виносив намір покинути цей галасливий світ, знову стати пустельником, зажити в самоті й спокої. Таке моє остаточне рішення!

– Овва! – тільки й мовив вражений Тато Мумі-троля. – А де саме?

– У печері. Там ніхто не заважатиме моїм роздумам дурними витівками! Дозволяю вам приносити для мене їжу двічі на день, але не раніше десятої години ранку!

– Гаразд, – покірно погодився Тато. – Може, панові Ондатрові придадуться якісь меблі?

– Що ж, не заперечую, – трохи подобрів Ондатр. – Але тільки найнеобхідніші. Я розумію, що ви не бажаєте мені зла, але ваша сімейка довела моє терпіння до краю.

З тими словами Ондатр узяв книжку, підхопив покривало і неквапно рушив у гори.

Тато Мумі-троля трохи позітхав сам до себе, а тоді знову взявся до підливання тютюнових грядок і невдовзі забув про той прикрий випадок.

Дістався печери, Ондатр відчув глибоке задоволення від свого вчинку. Розстелив на піщаній долівці покривало, сів і негайно ж замислився.

Розмірковував він так зо дві години. Тиша і спокій панували навколо, крізь отвір у стелі печери зазирало сонячне проміння, освітлюючи його самотній притулок. І лише час від часу Ондатр пересувався з місця на місце услід за сонячною плямою.

"Саме тут я залишуся назавжди, назавжди, – міркував Ондатр. – Навіщо метушитися, вести пустопорожні балачки, лаштувати домівки, готувати їжу, нагромаджувати собі маєтки?"

Він задоволено роззирався у своєму новому помешканні, коли його погляд упав на чарівного капелюха, якого Мумі-троль і Нюхмумрик заховали у найдальшому закутку печери.

– О, кошик на сміття. То він уже тут стоїть, – навіть не здивувався Ондатр. – То хай собі стоїть, для чогось придасться…

Ондатр ще трохи поміркував, а тоді вирішив подрімати. Він загорнувся у плед, вставні штучні щелепи поклав до капелюха, щоб не вибруднилися у піску, і заснув, спокійно та умиротворено.

У будинку Мумі-тролів снідали оладками, золотистими оладками з малиновим варенням. Була ще також вчорашня каша, але охочих до неї не знайшлося, то вирішили відкласти її до завтрашнього сніданку.

– Кортить мені нині вчинити щось незвичайне, – мовила Мама Мумі-троля. – Ми позбулися клятого капелюха, і цю подію варто відсвяткувати! До того ж, сидіння сиднем на одному місці навіює нудьгу.

– То правда! – пожвавився Тато Мумі-троля. – Може, виберемося в мандри. Як ви гадаєте?

– Ми вже всюди побували! Усе вже звідано й нічого нового! – встряв Гемуль.

– Не може такого бути! – категорично заперечив Тато. – Навіть якщо й немає нічого нового, ми собі його придумаємо! Досить їсти, дітки! їжу візьмемо з собою.

– А можна доїсти те, що в роті? – запитав Чмих.

– Не корч із себе дурника, – присоромила його Мама. – Хутко позбирайте всі необхідні речі, бо Тато хоче вирушати негайно. Зайвого не беріть! Ондатрові ми напишемо записку, аби він знав, де нас шукати.

– Клянуся своїм хвостом! – враз скрикнув Тато, вхопившись за чоло. – Я цілком забув! Ми ж мали занести йому до печери їжу і меблі!

– До печери?! – верескнули водночас Мумі-троль і Нюхмумрик.

– Так… Гамак йому урвався, – розповідав Тато. – Ондатр сказав, що не має умов для роздумів і відрікається від світу… Ви підкидали йому до ліжка щітки й усілякий непотріб, тож він перебрався до печери…

Мумі-троль і Нюхмумрик пополотніли й з жахом перезирнулися, одразу зрозумівши один одного: капелюх!

– Не біда, – заспокоїла Мама. – Ми влаштуємо виправу до моря, а попри те занесемо Ондатрові обід.

– Берег моря – це так буденно! – зачмихав Чмих. – Невже не можна податися куди-інде?

– Цитьте, діти! – підвищив голос Тато. – Мама хоче скупатися у морі. Збирайтеся!

Мама Мумі-троля кинулася пакувати речі. Поскладала ковдри, каструлі, взяла березової кори на розпал вогню, кавник, їжі без міри, олійку для засмаги, сірники і все, чим та на чому їсться, а ще запакувала парасолю, теплий одяг, ліки від розладу шлунку, збивачку для вершків, подушки, сітку від комарів, убрання для купелі, скатертину і навіть свою торбинку. Інколи завмирала на мить, пригадуючи, чи нічого не забула, і врешті оголосила:

– Можемо вирушати! Відпочинок над морем – чи може бути щось ліпше!

Тато Мумі-троля подбав про люльку й вудку.

– Усі готові нарешті? – запитав він. – Певні, що нічого не забули? То рушаймо!

Уся громадка попростувала до моря. Останнім чеберяв Чмих, тягнучи за собою шість маленьких іграшкових корабликів.

– Як гадаєш, Ондатр уже встиг чогось накоїти? – пошепки запитав Мумі-троль Нюхмумрика.

– Сподіваюся, ні! Але мені так неспокійно на душі!

Тієї миті всі зупинилися так раптово, що Гемуль ледь не напоровся оком на вудку.

– Хто кричав?! – переполошилася Мама.

Увесь ліс дрижав від дикого гику. Хтось або щось гупотіло стежкою їм назустріч, нестямно горлаючи, чи то від страху, а чи від лютощів.

– Ховайтеся! – заволав Тато Мумі-троля. – Страховисько суне!

Та не встиг ніхто ще й кроку ступити, як на стежці з’явився Ондатр – вибалушені очі, хутро дибки. Він шалено вимахував лапами і безтямно лебедів щось зовсім незрозуміле, з чого можна було хіба зробити висновок, що він був дуже злий або дуже наляканий, або ж дуже злий, тому що дуже налякався… Він вихором помчав далі, у Долину Мумі-тролів, лиш за ним захурчало.

– Що це найшло на Ондатра? – чудувалася Мама. – Завжди такий спокійний і статечний!

– Щоб аж так перейнятися обірваним мотузком гамака!.. – похитав головою Тато.

– Гадаю, він роззлостився, бо ми забули принести йому попоїсти, – висловив припущення Чмих. – Тепер самі усе з’їмо…

Отак стурбовано розмірковуючи, подорожні простували до берега моря. Але Мумі-троль з Нюхмумриком вихопилися вперед, щоб зазирнути до печери раніше за всіх.

– Ліпше не ризикувати й не заходити досередини, – порадив Нюхмумрик. – Може, ВОНО ще там є. Зазирнемо крізь дірку у стелі.

Друзі мовчки видряпалися на скелю і поплазували, звиваючись по-індіанському, до отвору. Посеред печери стояв порожній Чарівний капелюх, плед валявся в одному кутку, книжка – в іншому. І ні живої душі… Однак піщана долівка була густо змережана дивними слідами, ніби хтось по ній стрибав чи танцював.

– Це сліди не Ондатрових лап! – мовив Мумі-троль.

– Я взагалі маю сумнів, що це – сліди лап, – озвався Нюхмумрик. – Надто дивні вони на вигляд…

Друзі злізли зі скелі, сторожко озираючись навсібіч, але нічого надзвичайного не спостерегли.

Так вони і не довідалися, що так жахливо налякало Ондатра, бо той категорично відмовився розповісти про це.[4]

Тим часом решта товариства дісталася берега моря – усі стояли гуртом біля самого прибою, жваво розмовляючи та жестикулюючи.

– Вони знайшли човна! – вигукнув Нюхмумрик.

– Біжімо до них!

І дійсно! То була справжня велика біло-зелена лодія, обшита лиштвами, з вітрилами, веслами та рибацьким спорядженням на борту.

– Кому вона належить? – поцікавився засапаний від бігу Мумі-троль.

– Нікому! – з тріумфом у голосі відповів Мумі-тато. – Лодію прибило хвилями до нашого берега. Це дарунок моря!

– Її треба якось назвати! – хвилювалася Хропся. – "Гарнюня" – правда ж, красиво?

– То ти у нас гарнюня, – спогорда пирхнув Хропусь.

– Я пропоную назву "Морський орел".

– Ні, – запротестував Гемуль. – Назва повинна бути латинською. Скажімо, "Muminates Maritima"!

– Я першим її побачив! – втрутився Чмих. – Це моє право – дати їй ім’я! "Чмих" – дотепно, коротко і гарно.

– Де вже гарніше придумати… – не втримався від кпинів Мумі-троль.

– Діти, заспокойтеся! – намагався вгамувати збуджене товариство Тато. – Тихо, цить! Ясно як білий день, що право вибору імені за Мамою. Бо ж ідея прогулянки до моря належить їй!

Мама зашарілася.

– Не знаю, чи зумію, – скромно мовила вона. – Он у Нюхмумрика скільки фантазії. Хай ліпше він назве нашу знахідку!

– Така честь… – від Маминих слів Нюхмумрик запишався. – Кажучи правду, мені з самого початку подобалася назва "Скрадливий Вовк". Звучить дуже стильно!

– Ні-і! – заарканився Мумі-троль. – Вибиратиме Мама!

– Гаразд, любі дітоньки! – врешті погодилася Мумі-мама. – Лишень не кажіть потім, що я дивакувата і старомодна. Як на мене, назва судна має нагадувати про мету, для якої воно повинно послужити. Тому найбільш вдалим іменем, на мою думку, видається "Пригода".

– Чудово! Чудово! – заплескав у долоні Мумі-троль. – А тепер корабель слід освятити! Мамо, у тебе не знайдеться пляшки, схожої на пляшку з-під шампанського?

Мама перетрусила всі свої кошики у пошуках пляшки з морсом.

– Ой, як шкода! – мало не плакала вона. – Я забула взяти морс!

– А я ж перепитував, чи нічого не забули! – докірливо докинув Мумі-тато.

Усі враз похнюпилися. Подорож на судні, яке не освячене за всіма правилами, може призвести до лиха!

Зненацька Мумі-тролеві прийшла до голови блискуча ідея.

– Дайте мені каструльки, – попросив він. Наповнивши посудини морською водою, Мумі-троль побіг до печери, де було заховано чарівного капелюха. За якийсь час він повернувся й простягнув Татові начакловану воду. – Покуштуй!

Мумі-тато відпив ковток і задоволено прицмокнув.

– Де ти таке роздобув, синочку?

– Таємниця!

Потім вони наповнили чарівною водою слоїк з-під варення, розбили його до форштевня лодії, а Мама урочисто виголосила:

– Освячую тебе на нинішні і майбутні звершення та нарікаю "Пригодою"!

Усі загукали "ура!" й кинулися завантажувати суденце кошиками, ковдрами, парасолями, вудками, подушками, каструлями, купальниками, а коли вже було по всьому, родина Мумі-тролів з усіма своїми друзями вирушила в мандри бурхливими зеленими хвилями моря.

То був гарний день. Хоча, можливо, й не надто ясний, бо сонце заслонив легенький серпанок. "Пригода" з напнутими білими вітрилами стрілою летіла до виднокола. Хвилі плюскотіли, пестячи її боки, співав вітер, а морські тролі та русалки витанцьовували перед носом судна.

Чмих прив’язав свої іграшкові кораблики один за одним, тож у кільватері "Пригоди" пливла ціла флотилія. Тато Мумі-троля стояв коло стерна, а Мама сиділа поруч, подрімуючи. Нечасто їй траплялася нагода насолодитися тишею та спокоєм. Угорі над ними кружляли великі білі птахи.

– Куди попрямуємо? – запитав Хропусь.

– Пливімо до якогось острова! – попросила Хропся. – Я ще ніколи не бувала на острові!

– Побуваєш неодмінно! – пообіцяв Мумі-тато. – Пристанемо до першого ж острівця, який нам трапиться на шляху.

Мумі-троль сидів на самому дзьобку носа човна, пильнуючи, щоб не наскочити на мілину. Він заворожено вдивлявся у зеленаву глибінь моря, яку, збиваючи довкруги себе шумовиння, розтинала "Пригода".

– Ого-го! – вигукнув радісно Мумі-троль. – Ми пливемо на острів!

Далеко в морі лежав самотній острів гатіфнатів, об високі скелі якого розбивалися пінисті хвилі прибою.

Раз на рік гатіфнати збиралися на ньому напередодні своєї безконечної мандрівки довкола світу. Вони прибували сюди з усіх сторін світу, мовчазні, поважні, з незворушними блідими обличчями. Навіщо здалися їм ці щорічні зустрічі, важко сказати, бо ж вони не чули, не розмовляли і ні на чому не зосереджували свого погляду, окрім далекої, тільки їм самим відомої мети вічної подорожі.

Можливо, їм таки хочеться мати місце, де б вони почувалися як удома, могли трохи перепочити і побачитися зі знайомими. Щорічна зустріч гатіфнатів відбувається завжди у червні, тож цього року збіглося так, що родина Мумі-тролів та гатіфнати прибули на самотній острів майже водночас. Дикий і манливий, виростав він з моря, в облямівку білого шумовиння хвиль, увінчаний зеленою короною лісу.

– Земля попереду! – заволав Мумі-троль.

Усі перехилилися через борт, щоб ліпше бачити.

– Там є піщаний пляж! – зраділа Хропся.

– І затишна гавань! – додав Тато Мумі-троля.

Вправно стернуючи, Тато допровадив човна до берега поміж підступними підводними каменями. Ніс "Пригоди" м’яко тицьнувся у пісок, Мумі-троль зістрибнув на суходіл зі швартовим канатом. Невдовзі на березі закипіла робота. Мама Мумі-троля скотила докупи камені, облаштовуючи місце для вогнища, щоб розігріти оладки. Потім назбирала дров, розстелила скатертину на піску, притиснувши кожний кут камінцем, аби її не зірвало вітром. Тоді виклала рядком горнятка,

маслянку з маслом прикопала у вогкому піску в затінку великої кам’яної брили, а на довершення всього прикрасила стіл букетом водяних лілій.

Може, чимось допомогти? – запитав Мумі-троль, коли все вже було готове.

– Ліпше огляньте острів, – відказала Мама (вона знала, чого дітям праглося найдужче). – Важливо з’ясувати, де ми опинилися і чи не таїться тут якась небезпека…

– Я теж собі так думав, – втішився Мумі-троль.

Не гаючи часу, він з хропусями та Чмихом подався до південного узбережжя острова, а Нюхмумрик, котрий полюбляв робити всілякі відкриття на самоті, попростував північним берегом.

Гемуль узяв свою ботанічну лопатку, зелену коробку для гербарію, збільшувальне скло і рушив углиб лісу, сподіваючись відшукати там рідкісні, ніким ще не бачені рослини.

Мумі-тато тим часом прилаштувався на прибережній скелі порибалити. Сонце поволі хилилося до пообіднього пругу, вдалині над морем купчилися грозові хмари.

Посеред острова зеленіла галявина в оточенні квітучого чагарника. Саме тут знаходилося потаємне місце гатіфнатів, де вони збиралися раз на рік на Купала.

Вже прибуло майже три сотні гатіфнатів, очікувалося прибуття ще близько чотирьохсот п’ятдесяти. Вони мовчки вешталися галявиною, поважно кланяючись один одному. Посеред галяви вони вкопали високий стовп, а на нього повісили великого барометра. Щоразу, проходячи повз барометр, гатіфнати віддавали йому глибокий уклін, що виглядало доволі кумедно.

Гемуль тим часом тинявся лісом, його увагу цілковито поглинули диво-квіти, що яскріли на кожному кроці. Вони анітрохи не нагадували квіти Долини Мумі-тролів, були яскравішими й мали дивовижні форми. Однак Гемуль не помічав їхньої краси, він водно лічив тичинки, пелюстки і бурмотів сам до себе:

– Номер двісті дев’ятнадцятий у моїй колекції!

Зрештою він забрів на галявину гатіфнатів і почалапав нею, видивляючись у траві, чи не трапиться якийсь незвичайний екземпляр. Підвів голову аж тоді, коли гримнув чолом об стовп гатіфнатів. Тепер лишень Гемуль вражено роззирнувся. Зроду-віку не доводилося йому бачити такої тьми гатіфнатів нараз. Вони роїлися повсюди, і всі як один витріщалися на нього своїми маленькими вицвілими очицями.

"Цікаво, злі вони чи добрі? – занепокоєно подумав Гемуль. – Хоч і крихітні, та їх тут сила-силенна!"

Він глипнув на великий блискучий барометр, зроблений з червоного дерева. Стрілка показувала "Дощ і вітер".

– Чудасія, – мугикнув Гемуль, примруживши до сонця.

Він постукав по склу, і стрілка впала ще нижче.

Гатіфнати погрозливо зашурхотіли й ступили крок до нього.

– Усе гаразд! – злякався Гемуль. – Не потрібен мені ваш барометр!

Та гатіфнати не чули його слів. Вони підступали все ближче, шеренга за шеренгою, шелестячи і вимахуючи лапами. Серце Гемулеві впало у п’яти, він озирався навкруги, шукаючи порятунку, але ворог стояв щільним муром зусібіч і сунув на нього. З хащ на узлісся виходили все нові гатіфнати, такі ж мовчазні, з нетямними очима.

– Забирайтеся геть! – зарепетував Гемуль. – Тпрусь на вас! Тпрусь!

Та гатіфнати безгучно сунули далі. Гемуль враз підібрав свої спідниці і подерся на стовп. Стовп був слизький і бридкий на дотик, однак страх додав йому негемульської сили. Він виліз на вершок і сидів, тремтячи усім тілом, міцно вчепившись у барометр.

Гатіфнати зімкнулися колом біля підніжжя стовпа й чекали. Уся галявина була вкрита ними, немов білим килимом, і Гемулеві запаморочилося в голові лише від думки про те, що буде, якщо він гепнеться додолу.

– Допоможіть! – волав він ослаблим від ляку голосом. – Рятуйте!

Та ліс німував.

Тоді Гемуль заклав два пальці до рота і свиснув: три короткі посвисти, три довгі, три короткі. Три короткі, три довгі, три короткі… SOS.

Нюхмумрик, який мандрував північним узбережжям острова, почув тривожний сигнал Гемуля. Визначивши напрямок, звідки долинав поклик на порятунок, Нюхмумрик стрілою кинувся визволяти друга. Слабкий спершу свист чувся тепер виразніше. "Уже десь поряд", – подумав Нюхмумрик і почав обережно скрадатися вперед. Між деревами з’явився просвіт. Він побачив перед собою галявину, юрмисько гатіфнатів і Гемуля, що немов приріс до стовпа. "Погані справи", – пробурмотів стиха Нюхмумрик і гукнув:

– Агов! Я тут! Як тобі вдалося так розізлити миролюбних гатіфнатів?

– Я лише постукав по їхньому барометру, – жалібно проскімлив Гемуль. – Стрілка впала… Любий Нюхмумрику, спробуй відігнати цих гидких покручів!

– Зараз подумаю, як це зробити, – відповів Нюхмумрик.

(Жодного слова з цієї розмови гатіфнати не чули, бо ж не мають вух).

За якусь хвилю Гемуль знову заблагав:

– Швидше думай! Я вже ледве тримаюся!

– Слухай! – заговорив Нюхмумрик. – Пам’ятаєш нашестя польових мишей у нашому саду? Тато Мумі-троля позакопував у землю багато кілків і повісив на них вітрячки. Вітрячки закрутилися, від того завібрувала земля, миші налякалися і втекли!

– Твої історії завжди дуже цікаві, – понуро мовив Гемуль, – та не розумію, що у них спільного з моїм безвихідним становищем!

– Усе дуже просто! – пояснював Нюхмумрик. – Що тут незрозумілого? Гатіфнати не говорять, не чують і дуже погано бачать. Зате добре відчувають! Спробуй похитати стовпом! Вони напевно відчують дрижання землі і злякаються. Органи чуття у них в животі…

Гемуль спробував похитати стовпом і нажахано заволав:

– Я зараз впаду!

– Потроху шарпай! – підбадьорював його Нюхмумрик. – Але частіше! Частіше!

Гемуль слухняно розхитував стовпом, гатіфнати врешті відчули під ногами неприємне тремтіння.

Вони зашурхотіли голосніше й неспокійно заворушилися. І враз сторчголов кинулися на всі боки, достоту як миші тоді у саду. За мить

галявина спорожніла. Нюхмумрик відчував, як гатіфнати, втікаючи у ліс, терлися до його ніг, обпікаючи, немов кропивою.

З великої полегші Гемуль розтулив лапи і впав у траву.

– Бідне моє серце! – стогнав він. – Тепер воно застрягло мені в горлі. Відколи я пристав до родини Мумі-тролів, мене на кожному кроці переслідують нещастя!

– Заспокойся! – потішав його Нюхмумрик. – Ти чудово дав собі раду!

– Бридкі покручі! – лаявся Гемуль. – Але їхнього барометра заберу собі, хай знають!

– Я б не радив тобі цього робити! – застеріг Нюхмумрик.

Та Гемуль не послухався поради, відчепив блискучий барометр і переможно сховав під пахву.

– Можемо повертатися, – сказав він. – Я, до речі, жахливо голодний.

Коли Нюхмумрик з Гемулем повернулися до гурту, всі саме ласували упійманою Мумі-татом щукою.

– Привіт! А ми обійшли увесь острів! – похвалився Мумі-троль. – На протилежному боці громадяться неприступні скелі, які спадають просто у море.

– А ще бачили купу гатіфнатів, – додав Чмих. – Щонайменше сотню!

– Не згадуйте про них! – заблагав Гемуль. – Навіть чути про них не хочу! Ліпше погляньте на мій бойовий трофей!

Гемуль гордо виклав барометр на середину столу.

– Який блискучий і гарний! – вигукнула Хропся. – Це годинник?

– Ні, барометр, – пояснив Тато. – За ним визначають, якою буде погода – ясною чи дощовою. Інколи прогнози навіть справджуються.

Він постукав по склу приладу і спохмурнів.

– О, передбачає бурю!

– Велику бурю? – боязко забринів голосок Чмиха.

– Поглянь сам, – Мумі-тато простягнув малому барометр. – Стрілка стоїть на 00, а це найнижча позиція. Якщо він, звісно, не дурить…

Скидалося, однак, на те, що барометр не обманював. Імла згусла і стала жовто-сірого кольору, а море над видноколом зловісно почорніло.

– Негайно повертаймося додому! – закликав усіх Хропусь.

– Ще ні, – попрохала Хропся. – Ми ще не встигли як слід оглянути скелі на протилежному боці острова. І навіть не покупалися!

– Почекаймо трохи, подивимося, що буде далі, – запропонував Мумі-троль. – Прикро покидати щойно відкритий острів!

– Як налетить буря, ми застрягнемо надовго, – розсудливо намагався переконати друзів Хропусь.

– От і добре! – повеселів Чмих. – Залишимося тут назавжди.

– Цитьте, дітоньки, треба поміркувати, – втрутився Мумі-тато.

Він зійшов до води, понюшив повітря, повертів головою на всі боки і наморщив чоло. Вдалині загуркотіло.

– Гроза! – верескнув Чмих. – Ой, як страшно!

Над крайобрієм грізно здіймалося темно-синє хмаровище, женучи поперед себе світлі тендітні клаптики хмаринок. Час від часу море осявали спалахи блискавиць.

– Ми залишаємося! – вирішив Тато.

– На всю ніч? – перепитав про всяк випадок Чмих.

– Не інакше! Гайда будувати притулок, бо ось-ось налетить злива!

"Пригоду" затягнули далі на берег, з вітрил та ковдр квапно збудували на узліссі курінь. Мумі-мама попідтикала курінь з боків мохом, Хропусь обкопав його рівчаком для стоку води. Усі метушилися, галасували й штовхалися, ховаючи свій скарб під полотнищем. Здійнявся легкий вітерець, дерева злякано зашелестіли. Грім гуркотів усе ближче.

– Я вийду на мис, погляну, що робиться надворі, – мовив Нюхмумрик.

Натягнувши капелюх ще глибше на вуха, він подався на розвідини. Щасливий від того, що знову на самоті з самим собою, Нюхмумрик став на крайчику мису, спершись спиною на велику брилу.

Море змінилося до невпізнання: стало чорно-зеленим, забурунилося білими баранцями, підводні скелі мерехтіли, наче фосфор. З півдня, велично гуркочучи, насувалася гроза. Вона нап’яла над морем свої чорні вітрила, заслонивши вже пів неба, зловісно спалахуючи блискавицями.

"Суне просто на острів!" – подумав Нюхмумрик. Він тремтів від радості й захвату, дивлячись у вічі буревієві, що котився понад морем. Зненацька Нюхмумрик помітив маленького чорного вершника на чорному коні. Той з’явився лише на мить на тлі побілілої мов крейда стіни хмар; плащ його розвівався крильми, вершник і кінь здіймалися увись… Ще мить, і вони щезли у сліпучому спалаху блискавки; сонце зникло, дощ сірою пеленою насувався на острів.

"То був Чарівник! – здогадався Нюхмумрик. – Не хто інший, як Чарівник на своїй чорній пантері! Це не просто легенда, вони існують насправді…"

Нюхмумрик чимдуж побіг назад. Щойно він влетів до куреня, по полотнищу вітрила, що лопотіло на вітрі, затарабанили важкі дощові краплі. Хоч до вечора було ще далеко, увесь світ поринув у пітьму. Чмих з головою загорнувся у ковдру – так страшенно боявся бурі. Решта тулилися одні до одних. У курені духмяно пахло Гемулевими квітами. Ось уже громовиця над самими їхніми головами… Раз по раз схованку осявали білі пасмуги. З риком котила гроза свої залізні колісниці небом, море люто жбурляло на берег самотнього острова велетенські вали хвиль.

– Щастя, що ми не вийшли у море, – сказала Мама Мумі-троля. – Яка жахлива погода!

Хропся вклала свою тремтячу лапку в Мумі-тролеву долоню, і він враз відчув себе її захисником, мужнім та хоробрим.

Чмих хлипав під ковдрою.

– Гроза саме над нами! – озвався Тато.

У ту ж мить велетенська блискавка з шипінням вдарила просто в острів, а вслід за нею луснув грім.

– Десь недалеко вдарила, – мовив Хропусь.

То вже було занадто. Гемуль обхопив голову лапами.

– Безлад! Усюди суцільний безлад! – бурмотів він.

Буревій потроху відходив на північ. Грім відкочувався все далі, спалахи блискавок зблідли.

Незабаром лише злива періщила навколо та бушувало море.

"Зараз не час розповідати про Чарівника, – міркував Нюхмумрик. – Вони й так налякані..."

– Вилазь, Чмиху! – покликав він. – Усе вже минулося!

Чмих, мружачись, виборсався з-під ковдри. Йому було трохи соромно за свій переляк та хлипання, тож він чухався за вухом, вдаючи, ніби позіхає.

– Котра година? – запитав.

– Скоро восьма, – відповів Хропусь.

– Гадаю, час вкладатися до сну, – звеліла Мама. – У нас був важкий день.

– Цікаво було б поглянути, куди вдарила блискавка... – несміливо озвався Мумі-троль.

– Завтра! – суворо урвала його Мама. – Завтра все з’ясуємо і поплаваємо у морі. А зараз надворі мокро, сіро й неприємно.

Вона повкривала дітей ковдрами і сама заснула коло них, поклавши свою торбинку під подушку.

Негода розходилася знову. Дивні звуки домішувалися до ревиська хвиль: голоси, тупіт ніг, сміх та теленькання великих дзвонів десь на морі. Нюхмумрик тихо лежав, прислухаючись до нічних перегуків, мріяв і згадував про свої довколосвітні подорожі. "Невдовзі знову подамся в мандри, – думав він. – Але ще не зараз".

Розділ четвертий,

у якому Хропся позбулася гривки під час нічного нападу гатіфнатів і в якому розповідається про неймовірні знахідки на самотньому острові

Хропся прокинулася посеред ночі з відчуттям огиди: щось торкнулося її личка. Вона не наважилася визирнути з-під ковдри, лише сторожко принюхалася. Пахло паленим! Хропся натягнула ковдру на голову й тихо покликала:

– Мумі-тролю! Мумі-тролю!

Мумі-троль вмить розплющив очі.

– Що трапилося?

– Серед нас якесь страхіття! – жебоніла злякано з-під ковдри Хропся. – Я відчуваю, що тут якесь страхіття!

Мумі-троль вдивлявся у темряву. Так воно й було!

Крихітні світелка… Бліді світляні тіні сновигали між поснулими. Мумі-троль розтермосив зі сну Нюхмумрика.

– Поглянь, – прошепотів він вражено. – Примари!

– Та ні, – заспокоїв його Нюхмумрик. – То гатіфнати. Гроза наелектризувала їх, от вони й світяться. Не рухайся, бо вдарить струмом!

Гатіфнати, здавалося, щось шукали. Вони переворушили усі кошики, запах паленого посилився. Раптом маленькі істоти скупчилися в кутку, де спав Гемуль.

– Вони його не поб’ють? – захвилювався Мумі-троль.

– Гатіфнати шукають барометр, – збагнув Нюхмумрик. – Я ж казав йому не брати барометра! Ось вони його й знайшли!

Спільними зусиллями гатіфнати тягнули барометра. Щоб зручніше ухопитися, вони вилізли на Гемуля, і тепер від запаху паленого аж у носі крутило.

Прокинувся Чмих і зачмихав.

Зненацька в курені розлігся чийсь рев. То один із гатіфнатів наступив Гемулеві на носа.

Умить всі зірвалися на ноги. Зчинився неймовірний переполох. Тривожні запитання лунали впереміш із зойками, коли хтось, наступивши на гатіфната, обпікався або ж діставав удар струмом.

Гемуль плутався під ногами, завиваючи від страху й тицяючись наосліп по кутках, аж доки налетів на полотнище вітрила й завалив куреня. Це було щось жахливе.

Згодом Чмих стверджував, що вибиралися вони з-під вітрила щонайменше годину (можливо, він ледь переборщив).

Коли всі нарешті звільнилися з-під намету, гатіфнати вже давно зникли у лісі разом з барометром. Ні в кого не виникло жодного бажання кинутися їм навздогін. Гемуль, зойкаючи, запхав носа у мокрий пісок.

– Це вже занадто! – обурювався він. – Чому бідолашний безвинний ботанік не може жити у тиші й спокої?!

– Життя – не тиха заводь, – задоволено зауважив Нюхмумрик.

– Дощ ущух, – повідомив Мумі-тато. – Бачите, дітоньки? Небо розпогодилося. Скоро почне світати.

Мама Мумі-троля тремтіла від холоду, міцно притискаючи до себе свою торбинку. Вона глянула на бурхливе нічне море й запитала:

– Як вчинимо? Може, відбудуємо курінь і спробуємо ще поспати?

– Не варто, – мовив Мумі-троль. – Ліпше позагортаємося в ковдри і зачекаємо сходу сонця.

Усі посідали рядком на березі, попритулявшись один до одного. Чмих упхався посередині – йому здавалося, що так безпечніше.

– Не повірите, який то був жах, коли хтось у темряві торкнувся мого обличчя, – розповідала Хропся. – Не зрівняти з грозою!

Вони сиділи й дивилися, як над морем починає світати. Шторм уже вгамувався, однак великі хвилі все ще з ревом накочувалися на берег. Небо на сході зблідло, було страшенно холодно. І ось у цю передсвітанкову годину вони помітили гатіфнатів, котрі покидали острів. Човни один за одним, наче тіні, випливали з-за мису й виходили у відкрите море.

– Прекрасно! – зрадів Гемуль. – Сподіваюся, вони ніколи більше не потраплять мені на очі…

– Напевно, знайдуть собі інше місце для зібрань, – озвався Нюхмумрик. – Потайний острів, де їх ніхто не знайде!

Тужним поглядом дивився він услід легким суденцям вічних мандрівників.

Хропся спала, поклавши голову Мумі-тролеві на коліна. На східному видноколі з’явився перший рожевий пруг. Кілька загублених буревієм хмарок зашарілися, немов рожі, а потім з моря підняло свою осяйну голову сонце.

Мумі-троль нахилився, щоб розбудити Хропсю, й стетерів: її чудова гривка майже цілком обгоріла! Напевно, тоді, як гатіфнат торкнувся її у темряві. Що вона на це скаже? Як він зуміє розрадити її? То була справжня катастрофа!

Хропся розплющила очі й усміхнулася.

– Знаєш, дивні речі зі мною відбуваються! – швидко залопотів він. – Останнім часом мені почали подобатися дівчатка без гривок!

– Он як? – здивувалася Хропся. – Чого б це?

– З волоссячком вони видаються такими нечупарами!

Хропся саме підняла лапки, щоб причесатися, та що це?! Замість гривки намацала лише обсмалений віхтик волосків. З жахом вона розглядала себе у дзеркальці.

– Ти облисіла! – повідомив Чмих.

– Тобі пасує, чесно! – втішав її Мумі-троль. – О ні, не плач!

Та Хропся впала у пісок, гірко ридаючи за втратою найгарнішої своєї окраси.

Друзі оточили її, намагаючись розвеселити. Намарно!

– Подивись на мене, я від народження лисий і зовсім за тим не шкодую, – переконував Гемуль.

– Натремо тобі голову олійкою, і волосся швидко відросте, ось побачиш, – заспокоював Мумі-тато.

– Ще й закучерявиться, – додала Мумі-мама.

– Правда? – схлипувала Хропся.

– Щира правда! – запевнила мама. – А як тобі личитимуть кучері!

Хропся перестала плакати й підвелася з піску.

– Погляньте на сонце! – вигукнув Нюхмумрик.

Свіжоскупане й усміхнене сонце вставало над морем. Увесь острів мерехтів та світився після дощу.

– Заспіваймо ранковий гімн, – запропонував Нюхмумрик, витягаючи з кишені гармонію. І всі дружно підхопили мелодію:

Ніч минулася, зате

Світить сонце золоте.

Геть подались гатіфнати,

Але пісня не про те.

Лити сльози, Хропсю, нащо?

Гривка виросте ще краща!

Йо-хо![5]

– Гайда купатися! – загукав Мумі-троль.

Усі одягнули купальники і побігли до моря (окрім Гемуля, Мами й Тата Мумі-троля – їм вода видалася надто холодною).

Кришталево-зелений з білими чубчиками прибій набігав на пісок.

О, яка то розкіш бути мумі-тролем і вигойдуватися на аквамаринових хвилях при сході сонця! Нічні негаразди забулися відразу, попереду чекав новий довгий червневий день. Немов дельфіни, пронизували вони хвилі й летіли на їхніх гребенях до берега, де у піску бавився Чмих. Нюхмумрик заплив далі у море, гойдався горілиць, милуючись небом, блакитним і прозорим.

Мама тим часом приготувала на обкладеному камінням вогнищі каву й заклопотано розшукувала заховану вчора від сонячного проміння у прибережному піску маслянку. Та пошуки не увінчалися успіхом – шторм змив маслянку в море.

– Чим я маститиму дітям канапки? – бідкалася Мама.

– Не переймайся; може, шторм приніс нам щось навзамін, – заспокоїв її Тато. – Після кави подамося на розвідини вздовж берега, подивимося, що буря викинула на суходіл.

Так і зробили.

По інший бік острова з моря стриміли відполіровані до блиску хребти скель. Поміж них можна було натрапити на невеличкі піщані латки, всіяні дрібними мушлями (танцювальні майданчики морських русалоньок), або чорні таємничі розпадини, в яких гуркотів прибій: здавалося, ніби хвилі розбиваються об залізні мури. Десь поміж брил прозирала невелика печерка, а десь скелі стрімко уривалися в котловани, на дні яких сичала й вирувала вода.

Гурт мандрівників розділився – кожен самостійно вирушив на пошуки предметів, які викинуло на берег море. Годі собі й уявити цікавіше заняття, бо ж інколи трапляються дивовижні речі, а визволити їх з полону моря – справа важка і часто небезпечна.

Мама Мумі-троля зійшла вниз до невеличкого піщаного пляжу, захищеного з усіх боків могутнім скелястим громаддям.

Там голубіли морські гвоздики, шелестів-шарудів морський овес, коли заблукалий вітер торкався його чуба. Мама лягла собі у затишку, звідси їй видно було тільки синє небо та пуп’янки гвоздик, що колисалися у неї над головою. "Я лише хвильку відпочину на теплому піску", – подумала вона, але одразу поринула у глибокий сон.

Хропусь видряпався на найвищу вершину, аби побачити, що діється навкруги. Острів лежав перед ним мов на долоні і був схожий на вінок із квітів, що пливе серед розбурханих морських хвиль. Он видніється крихітною цяточкою Чмих – ходить, шукає уламки кораблів; он майнув на мить капелюх Нюхмумрика, а далі – Гемуль викопує рідкісний екземпляр орхідеї… А там!.. То ось куди влучила блискавка! Велетенська скала,

завбільшки як десять будиночків Мумі-тролів, розкололася від удару блискавки, наче яблуко, розчахнулася на дві половинки, утворивши прямовисну вирву. Хропусь, тремтячи мов осиковий листок, обережно злазив униз, з острахом оглядаючи темні стіни вирви. Таки тут вдарила блискавка! Вугільно-чорним зиґзаґом позначила свій слід на оголених нутрощах гори. Та обіч нього в’юнився інший слід, світлий і блискучий! Золото! Не інакше як золото!

Хропусь пошкрябав смужку кишеньковим ножиком, від неї відкололася золота окрушина й упала йому на долоньку. Відколов ще і ще. Забувши про все на світі, Хропусь відколупував чимраз більші шматочки і нічого не бачив, окрім звільненої блискавкою з надр золотої жили. Тепер він уже не якийсь там підбирач корабельних уламків, а справжній золотошукач!

Чмихові трапилася дуже простенька знахідка, але радів він не менше. Малюк знайшов корковий рятівний пояс, який, хоч і підгнив трохи від морської води, проте пасував йому щонайліпше. "Тепер можна не боятися глибини, – подумав Чмих. – Неодмінно навчуся плавати незгірш за інших. Ото Мумі-троль здивується!"

Трохи віддалік, серед кори, поплавків від неводів та водоростей він знайшов іще рогожку, щербатого черпака та старого черевика без підбора – дивовижні скарби, тим цінніші, що відбираєш їх у моря!

Мумі-троля, котрий стояв у воді і щосили тягнув щось та шарпав, Чмих побачив здалеку. То було щось дуже велике! "Шкода, що не я першим побачив! – похнюпився Чмих. – Що воно таке, цікаво?"

Урешті Мумі-тролеві таки пощастило виволокти свою знахідку на берег, і він покотив її поперед себе по піску.

Чмих, скільки міг, натягав шию, і врешті таки побачив улов Мумі-троля: буй! Великий барвистий буй!

– Йо-хо! – загукав Мумі-троль. – Що скажеш?

– Цілком незле, – відгукнувся Чмих, схиливши набік голову й критично оглядаючи знахідку. – А як тобі мій улов?

Чмих поскладав свої трофеї рядочком на піску.

– Корковий пояс знадобиться, але навіщо тобі щербатий черпак? – чудувався Мумі-троль.

– Придасться на господарстві… Тільки воду вичерпувати доведеться дуже швидко… Послухай-но, Мумі-тролю! Міняймося! Рогожку, черпака й черевика віддаю за оцього старого буя!

– Нізащо! – як відрізав Мумі-троль. – Можу хіба згодитися на обмін коркового пояса на загадковий талісман, якого принесло морем з далеких країв.

З тими словами Мумі-троль досягнув з кишені скляну кулю і потрусив нею перед очима Чмиха. Усередині кулі вихором закружляли сніжинки і за мить знову вляглися, вкривши крихітну хатинку з віконцями зі срібного паперу.

– О-о, – простогнав Чмих.

Нещадна внутрішня боротьба відбувалася у душі Чмиха, який понад усе цінував власність.

– Дивись! – дражнив його Мумі-троль, знову потрясаючи кулею зі снігом.

– Я не знаю… – Чмих був у відчаї. – Я й справді не знаю, чого мені хочеться більше – коркового пояса чи зимового талісмана! Моє серце розривається надвоє!

– На дану мить цей сніговий талісман єдиний в усьому світі! – переконував Мумі-троль.

– Але я не можу відмовитися від пояса! – скімлив Чмих. – Любий Мумі-тролю, може, хай куля належить нам обом!

– Гм, – хмикнув Мумі-троль.

– Я лише інколи потримаю її в руках, – умовляв Чмих. – Скажімо, щонеділі…

Мумі-троль на якусь хвилю замислився.

– Гаразд, – врешті погодився він. – Можеш брати кулю щонеділі й щосереди.

У той час далеко від усіх берегом походжав Нюхмумрик. Він брів понад самою водою, і, коли хвилі з шипінням намагалися облизати його черевики, зі сміхом відстрибував убік. Як вони сердилися!

Неподалік мису Нюхмумрик зустрів Тата Мумі-троля, котрий тягав з води дошки та колоди.

– Чудовий матеріал, еге ж? – Мумі-тато засапався від зусиль. – З цього я змайструю причал для "Пригоди"!

– Допомогти вам? – запитав Нюхмумрик.

– Ні-ні, що ти! – аж наче злякався Тато. – Я й сам впораюся! Пошукай собі щось інше!

Мотлох, що його вихлюпнуло на берег морем, – невеликі бочівки, уламок стільця, кошик без дна, прасувальна дошка – не цікавив Нюхмумрика, бо то були громіздкі, обтяжливі речі. Нюхмумрик прошкував, заклавши руки до кишень і насвистуючи собі під ніс, відстрибував перед хвилями, а тоді наступав на них, дражнячись. Отак забавляючись, мандрував він довгим безлюдним берегом.

Хропся нипала між скелями на краю мису. Свою обпалену гривку вона сховала під віночком з водяних лілій і зосереджено шукала чогось такого, що викликало б здивування та заздрощі у решти. А коли всі удосталь надивуються, Хропся подарує свою знахідку Мумі-тролеві (якщо це, звісно, не буде якась прикраса). Дряпатися між камінням було дуже важко, та й вітер раз у раз норовив здмухнути з неї вінок. Принаймні море трохи вгомонилося. Ще нещодавно сердите море змінило барву з темно-зеленої на спокійнішу, блакитну, а баранці на гребенях хвиль стали радше окрасою, а не ознакою гніву. Хропся зійшла на вузеньку смужку каменистого пляжу між прибоєм та скелями, однак нічого, окрім водоростей та кількох уламків дощок, там не знайшла. Зневірена, побрела далі уздовж мису.

"Як прикро, що іншим завжди щастить на якісь вчинки, а мені ні, – журно міркувала собі Хропся. – То вони стрибають по крижинах, то ставлять загати на струмках або ж ловлять Мурашиних Левів. Хотілось би зробити щось нечуване самотужки і здобути визнання Мумі-троля".

Важко зітхнувши, вона задивилася понад пустельним берегом. І враз спинилася, мов уражена громом, а серце застугоніло їй у груденятах. На самому краю мису… О ні, надто страшно! На самому краю мису хтось лежав у воді, б’ючись головою до прибережного каміння. Хтось неймовірно великий, удесятеро більший за маленьку Хропсю!

"Побіжу й погукаю всіх!" – спалахнула в її голівці перша думка, але Хропся навіть не зрушила з місця.

"Ну чого знову злякалася?! – вмовляла Хропся саму себе. – Мусиш поглянути, хто там!" І вона, тремтячи, рушила далі. То була велика жінка…

Велика жінка без ніг… Який жах! Хропся ступила ще кілька непевних кроків і завмерла вражена. Велика жінка була з дерева! А яка ж вродлива! Крізь кришталеву воду прозирало її спокійне усміхнене обличчя з червоними щоками й устами, з широко розплющеними синіми очима. Волосся до пліч теж було помальоване в синій колір.

– Королева, – шанобливо прошепотіла Хропся.

Витончені руки жінки були складені навхрест на грудях, прикрашених золотими квітами та ланцюжками, а червона сукня спадала м’якими фалдами від тонкого стану до стіп. От лишень дивовижа – вродлива пані не мала спини…

Надто розкішний подарунок, хай навіть для Мумі-троля, міркувала Хропся, але вона таки подарує йому свою королеву!

Хропсю аж розпирало від гордощів, коли вона, сидячи верхи на животі дерев’яної королеви, припливла надвечір до бухти, де швартувалася їхня лодія.

– Ти знайшла човна? – запитав Хропусь.

– От молодець! Сама зуміла допровадити його сюди! – здивувався Мумі-троль.

– Це оздоба корабля, – пояснив Тато Мумі-троля, який у юні роки ходив морями. – Моряки часто увінчують форштевень судна дерев’яними фігурами королев.

– Навіщо? – упхав свого носа Чмих.

– Щоби прикрасити корабель!

– А чому у неї немає спини? – дивувався Гемуль.

– Бо саме спиною фігура прикріплюється до носа судна. Це й немовляті зрозуміло! – пирхнув Хропусь.

– Вона надто велика, щоб почепити її на "Пригоду"! Шкода! Страшенно шкода! – скрушно похитав головою Нюхмумрик.

– Яка вродлива пані! – зітхнула Мама Мумі-троля. – Подумати лишень, така гарна – і жодної їй втіхи з власної краси!

– Що ти з нею робитимеш? – поцікавився Чмих.

Хропся соромливо потупила очі.

– Подарую Мумі-тролеві!

Мумі-троль мало дар мови не втратив з несподіванки. Він почервонів по самі вуха, ступив крок наперед й уклонився. Хропся, зніяковівши, присіла в реверансі – збоку здавалося, наче вони на урочистому прийнятті.

– Сестричко! Ти ще не бачила, що я знайшов! – з ноткою погорди мовив Хропусь, показуючи на велику блискучу купу золота на піску.

– Справжнє золото! – Хропсі аж подих перехопило, а очі стали великими мов тарелі.

– Там його дуже-дуже багато! – вихвалявся Хропусь. – Ціла гора золота!

– Я наколупаю його донесхочу і буду ним володіти! – встряв Чмих.

О, як усі милувалися своїми знахідками! Родина Мумі-тролів ураз розбагатіла. Та найкоштовнішими були все-таки дерев’яна королева та маленька скляна куля з зимовою хатинкою та снігом.

Навантажена по вінця "Пригода" врешті-решт покинула самотній острів і вийшла в усе ще неспокійне після шторму море. За нею на буксирі тягнувся невеличкий флот дощок та колод, а вантаж у трюмі складався з золота, скляної кулі-талісмана із зимовою казкою всередині, барвистого буя, черевика без підбора, щербатого черпака, коркового рятівного пояса та рогожки. На носі лежала дерев’яна жінка і вдивлялася у морські простори. Коло неї сидів Мумі-троль, поклавши лапку на її чудове блакитне волосся. Він був такий щасливий! Хропся час від часу позирала на обох.

"Ах, якби я була такою ж вродливою, як дерев’яна королева, – думала вона. – Хоч би гривка уціліла…"

Від недавньої радості не лишилося й сліду, Хропся геть посмутніла.

– Подобається тобі дерев’яна королева? – запитала вона.

– Дуже! – відповів Мумі-троль, не підводячи голови.

– Але ж ти казав, що не любиш дівчаток з волоссям! А у неї ще й мальоване!

– Зате дуже гарно мальоване!

Хропся спохмурніла. Ледь стримуючи сльози, вона дивилася на море й поступово сіріла.

– У неї дурнуватий вигляд! – сердито бовкнула вона.

Щойно після цих слів Мумі-троль звів на неї погляд.

– Чому ти посіріла? – здивувався він.

– Просто так! – буркнула Хропся.

Мумі-троль зійшов з носа лодії і сів поруч з нею.

– Мабуть, таки твоя правда, – зрештою озвався він. – Королева й справді має дуже дурнуватий вираз обличчя.

– Справді? – втішилася Хропся й знову порожевіла. Сонце поволі хилилося до вечора, позолотивши хребти хвиль. Усе замерехтіло золотом: вітрило, лодія й усі, хто в ній плив.

– Пригадуєш золотистого метелика, якого ми з тобою бачили? – запитав Мумі-троль.

Хропся кивнула головою, змучена та щаслива. Ген далеко в морі пломенів у призахідному промінні сонця самотній острів.

– Що ви надумали зробити з Хропусевим золотом? – поцікавився Нюхмумрик.

– Гарно обкладемо грядки, – відповіла Мумі-мама. – Найбільшими шматочками, ясна річ, бо дрібні зовсім ніякі на вигляд.

Згодом усі примовкли, сиділи й дивилися, як поринає у море сонце, бліднуть довколишні барви, перемінюючись із золотистих на блакитні й фіолетові. "Пригода" летіла під вітрилами додому.

Розділ п’ятий,

у якому розповідається про Королівський Рубін, про те, як рибалив Хропусь, та про загибель Мамелюка, а також про те, як будиночок Мумі-тролів перетворився на джунґлі

Було це десь наприкінці липня. Над Долиною Мумі-тролів зависла спека. Навіть мухи не мали сили дзижчати. Знемагали запилені дерева, річка обміліла й ледь дзюркотіла спраглими дощу левадами. Вода вже не ставала морсом у чарівному капелюсі (якого, зрештою, перепросили й поставили на комоді перед дзеркалом).

День у день сонце пражило Долину, сховану поміж узгір’ями. Уся дрібна живність поховалася по своїх прохолодних земляних нірках, замовкли птахи.

Спека вплинула й на друзів Мумі-троля, вони тинялися один поза одного й раз у раз сварилися.

– Мамо! – попросив якось Мумі-троль. – Придумай нам якесь заняття. Так гаряче, що ми скоро перегриземося…

– Я вже це зауважила, любі дітоньки, і мушу зізнатися, що радо позбулась би вас на якийсь час… – мовила Мама. – Може, вам ліпше перебратися до печери на кілька днів? Ви б цілими днями ніжилися в морі й нікому не заважали…

– Можна там навіть заночувати? – зрадів Мумі-троль.

– Звичайно! А додому повертайтеся лише тоді, як між вами запанує лад.

Як цікаво було оселитися в печері навсправжки. Посеред піщаної долівки друзі поставили гасову лампу. Кожен випорпав собі зручну ямку й вимостив її для спання.

Харч – пудинг з родзинками, гарбузовий мус, банани, марципанові тістечка-поросята, кукурудзяні качани, а ще оладки на завтрашній сніданок – розділили на шість однакових порцій.

Надвечір звіявся легенький вітерець і став гуляти понад безлюдним берегом. Сонце червоно заходило, виповнюючи печеру теплим промінням. Нюхмумрик награвав вечірні мелодії, Хропся лежала, поклавши кучеряву голівку на коліна Мумі-тролеві. Друзів розморило від ситості після пудингу з родзинками, але коли над морем опустилися сутінки, всім стало якось не по собі.

– Це я колись знайшов печеру, – бовкнув ні сіло ні впало Чмих.

Ніхто навіть бровою не повів – що, мовляв, чули про це сотні разів.

– Хочете послухати страшну оповідь? – запитав Нюхмумрик, запалюючи лампу.

– Дуже страшну? – поцікавився Гемуль.

– Десь таку, як звідси до входу або й ще трохи далі, – сказав Нюхмумрик. – Якщо таке пояснення тобі щось каже…

– Зовсім нічого, – відбуркнув Гемуль. – Починай, а я тобі скажу, коли стане страшно.

– Гаразд, – погодився Нюхмумрик. – Цю байку розповіла мені одна сорока, коли я був ще малий. Слухайте! На краю світу стоїть височенна гора. Така височенна, що аж паморочиться в голові, чорна як сажа і гладенька мов шовк. Вона стрімко уривається у бездонне провалля, а хмари стеляться біля її підніжжя. На самому вершечку гори височить дім Чарівника. Ось такий, – і Нюхмумрик намалював на піску палац Чарівника.

– А чому без вікон? – запитав Чмих.

– Немає там ні вікон, ні дверей, бо Чарівник завжди прилітає додому по повітрю верхи на чорній пантері. Ночами він літає світом і збирає рубіни.

– Що ти кажеш?! – нашорошив вуха Чмих. – Рубіни! А звідки він їх бере?

– Чарівник може обернутися на будь-кого. Йому завиграшки просотатися під землю чи опуститися на морське дно, де лежать приховані скарби.

– І що він робить з тою купою коштовного каміння? – заздрісно запитав Чмих.

– Нічого. Лише колекціонує. Як наш Гемуль рослини.

– Ти щось казав? – зірвався спросоння Гемуль.

– Я саме розповідав, що рубінів у Чарівника не злічити, – пояснив Нюхмумрик. – Одні лежать великими купами, інші – вправлені у стіни й світяться, наче очі диких звірів. Дім Чарівника не має даху, тож хмари, котрі пропливають над ним, забарвлюються в криваво-червоний колір. Очі Чарівника теж червоно виблискують у темряві.

– Я починаю боятися, – озвався Гемуль. – Не квапся, розповідай поволі, будь ласка!

– Напевно, щасливий отой Чарівник! – зітхнув Чмих.

– Зовсім ні! – заперечив Нюхмумрик. – І не буде щасливим, доки не знайде Королівський Рубін, майже такий завбільшки, як голова чорної пантери. Він палахкотить, немов живе полум’я. Чарівник розшукував його по всіх планетах, навіть на Нептуна залітав, але так ніде й не знайшов. Зараз подався на Місяць, має намір обнишпорити кратери, тільки надії мало… У глибині душі Чарівник здогадується, що Королівський Рубін знаходиться на Сонці, та як туди дістатися? Він робив спроби вже не раз, однак там надто гаряче. Оце й розповіла мені якось сорока.

– Гарна байка, – похвалив Хропусь. – Дай мені, будь ласка, ще одне марципанове порося.

– Це не байка. Усе розказане – правда, – сказав, помовчавши якусь хвилю, Нюхмумрик.

– Я ні на мить не засумнівався! – випалив Чмих. – Надто коли йшлося про коштовне каміння!

– Як можна пересвідчитися, чи Чарівник існує насправді? – недовірливо зронив Хропусь.

– Я його бачив на власні очі, – мовив Нюхмумрик, припалюючи люльку. – Його самого і пантеру на самотньому острові гатіфнатів. Вони летіли серед хмар у сам розпал грози.

– А ти нічого про це не сказав! – мало не образився Мумі-троль.

Нюхмумрик лише здвигнув плечима.

– Люблю таємниці… До речі, сорока ще казала, що Чарівник мав високого чорного капелюха!

– Неймовірно! – скрикнув Мумі-троль.

– То, напевно, він! – похолола Хропся.

– Без сумніву! – ствердив Хропусь.

– Що? Де? – схопився Гемуль. – Про що мова?

– Про капелюх, звісно! – огризнувся Чмих. – Високий чорний капелюх, якого я знайшов навесні! Чарівний капелюх! Мабуть, його здуло вітром з голови Чарівника, коли той летів на Місяць!

Нюхмумрик кивнув головою.

– А якщо він повернеться за ним? – не на жарт занепокоївся Хропусь. – Я нізащо не відважуся глянути в його червоні очі.

– Чарівник ще на Місяці, – спробував заспокоїти його Мумі-троль. – Туди далека дорога.

– Неблизька, – потвердив Нюхмумрик. – А ще чимало часу заберуть пошуки Рубіна в кратерах.

На довший час запала тривожна мовчанка. Кожному з голови не йшов чорний капелюх, що стояв удома на комоді перед дзеркалом.

– Додайте трохи світла, – попрохав Чмих.

– Чули? – злякано прошепотіла Хропся. – Там, надворі…

Усі втупилися поглядами у чорний отвір входу до печери й прислухалися. Тихі-тихі, м’які кроки – може, крадеться пантера?

– Це дощ! – здогадався Мумі-троль. – Нарешті пішов дощ! Тепер можна трішки й поспати…

Всі повмощувалися у свої ямки, загорнувшись у ковдри. Мумі-троль загасив лампу і під тихе шемрання дощу поринув у сон.

Гемуль прокинувся від того, що його ямка наповнилася водою. Теплий літній дощ шелестів надворі, дощівка струмочками та водоспадами спливала по стінах печери й стікалася саме до Гемулевої постелі.

– От біда! От лихо! – бубонів сам до себе Гемуль.

Він викрутив свою одіж і вийшов з печери подивитися, що робиться надворі. А надворі було сіро, мокро й незатишно. Гемуль прислухався до себе, чи не забажається йому скупатися у морі, але бажання не зголошувалося…

– Жодного порядку у світі, – з жалем подумав Гемуль. – Учора – надто сухо, нині – надто мокро. Ліпше піду досипляти…

Хропусева заглибника була начебто найсухішою.

– Посунься трішки, – попросив Гемуль. – До моєї ямки налилося дощу.

– То не моя гризота, – буркнув Хропусь і повернувся на інший бік.

– Але саме тому я хочу спати коло тебе, – пояснив Гемуль. – Не будь такий хропливий!

Однак Хропусь лише щось сонно пробурмотів і знову заснув. Серце Гемуля охопила справедлива жадоба помсти, і він прокопав рівчак між своєю та Хропусевою ямкою.

– Це вже зовсім не по-гемульськи! – зверещав Хропусь, сідаючи на своїй мокрій ковдрі. – Ніколи не подумав би, що ти зможеш вчинити таке неподобство!

– Це сталося мимоволі! – веселився Гемуль. – Чим займемося сьогодні?

Хропусь виставив носа надвір, глянув на небо, потім на море, а тоді, як особа, котра знає свою справу, оголосив:

– Риболовлею! Роби побудку, а я споряджу човен!

І Хропусь почапав по мокрому піску до причалу, збудованого Татом Мумі-троля. Хвильку постояв, принюхуючись до моря. На морі ані хвильки, лише стиха накрапав дощ, і кожна краплина залишала по собі маленькі кружальця на лискучій поверхні води. Хропусь кивнув сам до себе, немов підтакуючи власним думкам, узяв з човнової шопи скриню з найдовшими на господарстві волосінями, потім витягнув з-під помосту підсак і, насвистуючи Нюхмумрикову мисливську пісеньку, заходився наживляти гачки.

Коли решта товариства вийшла з печери, усе рибацьке начиння було вже складено.

– А ось нарешті і ви, – гукнув Хропусь. – Гемулю, зніми щоглу і встанови кочети.

– Чи так вже конче рибалити? – запитала його сестричка. – Під час риболовлі ніколи нічого не відбувається, а ще мені дуже шкода маленьких щучок…

– Не хвилюйся, нині обов’язково щось відбудеться, – утішив її Хропусь. – Сідай на носі, менше заважатимеш!

– Я допоможу! – зарепетував Чмих, хапаючись за скриню зі снастями, щоб залізти до човна.

Човен загойдався, нахилився, скриня перекинулася і половина волосіні висипалася, зачепившись за кочети та якір.

– Чудесно! – скипів Хропусь. – Просто неперевершено! Здалеку видно морського вовка! Знаєш, як поводитися на судні, і насамперед цінуєш працю інших! Ха!

– І ти навіть не вилаєш його? – не йняв віри Гемуль.

– Я? Його? – гірко розсміявся Хропусь. – Хіба слово капітана чогось варте? Де там! Покиньте все так як є – щось та впіймається! – з тими словами Хропусь заліз під лавку на кормі й накрився з головою брезентом.

– Ото вже трам-тарарам! – буркнув Мумі-троль. – Бери весла, Нюхмумрику, треба з цього якось виплутуватися. А ти, Чмиху, осел!

– Знаю, – покірно відповів малий. – З якого кінця почнемо?

– З середини. Тільки ж не приплутай до волосіні свого хвоста!

І Нюхмумрик, обережно загортаючи воду веслами, вивів "Пригоду" у море.

Мама Мумі-троля у чудовому гуморі поралася в будинку. У саду поміж листя дерев ніжно шарудів дощ. Спокій, лад і тиша панували навколо.

– Тепер усе почне рости! – сказала сама до себе Мама. – Як добре, що я намовила дітей перебратися тимчасом до печери!

Вона вирішила трохи навести лад й заходилася підбирати по кутках розкидані шкарпетки, апельсинові шкуринки, камінці дивної форми, шматочки кори та всякий інший непотріб. На музичній скриньці Мама знайшла кілька стебел рослин, які Гемуль забув покласти під сушильний прес. Наслухаючи у задумі тихе шарудіння дощу, вона неуважно змотала їх у клубок. "Тепер усе почне рости!" – повторила вона знову й навіть не зауважила, як випустила трав’яний клубок з лап простісінько в капелюх Чарівника.

Мама подалася до своєї кімнати трохи подрімати, бо понад усе любила спати, коли дощ тарабанить по даху.

У морській глибіні чатував на здобич натягнутий по дну перемет Хропуся – довга-предовга волосінь з почепленими на ній гачками. Чатував уже зо дві години, а Хропся невимовно нудилася.

– Усе залежить від натягу, – пояснював їй Мумі-троль. – На кожен гачок може щось упійматися, розумієш?..

Хропся лише зітхнула.

– Але коли закидаєш вудку, на гачок начеплено піврибки, а витягаєш цілого окуня. І знаєш, що упіймався цілий окунь.

– Або нічого! – озвався Нюхмумрик.

– Або бичок, – додав Гемуль.

– Дівчаткам цього не збагнути! – підвів риску Хропусь. – Витягаймо потроху. Але не галасуйте! Тихо! Тихо!

На поверхні з’явився перший гачок. Порожній. Другий – теж порожній.

– Це лише доводить, що риба ходить глибше, – не тратив надії Хропусь. – До того ж, неймовірно велика риба… Цитьте усі!

Він витягнув ще чотири порожні гачки.

– Ото хитрюща! Всю нашу принаду об’їдає! Певно, велетенська…

Усі перехилились за борт, вглядаючись у глибину, де зникала волосінь.

– Як гадаєш, що то за риба? – запитав Чмих.

– Щонайменше Мамелюк, – відповів Хропусь. – Погляньте! Ще десять порожніх гачків!

– Скажи ще про кита, – пирхнула Хропся.

– Не насміхайся! – сердито урвав її братчик. – Тихо будьте, бо сполошите мені здобич!

Гачок за гачком влягався до скрині. Жодної рибки. Нічогісінько! Самі лише пучки водоростей та морської трави.

Раптом Хропусь скрикнув:

– О! Клює! Жодного сумніву – клює!

– Мамелюк! – верескнув Чмих.

– Візьміть себе в руки! – Хропусь намагався зберігати спокій. – Попрошу мертвої тиші! Я його тягну!

Натягнена волосінь трохи ослабла, але далеко в темно-зеленій товщі води змигнуло щось біле. Невже Мамелюкове черево?

З таємничого морського дна на поверхню наче здіймалася гора… Щось величезне, грізне, непорушне. Немов порослий зеленим мохом стовбур могутнього дерева ковзнув попід човном.

– Підсак! – зарепетував Хропусь. – Де підсак?

Тієї ж миті повітря сповнилося гуркотом та білим клоччям шумовиння. Могутня хвиля здійняла "Пригоду" на плече, так струсонувши нею, аж скриня з рибацькими снастями застрибала по палубі. І раптом знову все стихло. Лише обірвана волосінь сумно гойдалася за бортом, а розлогі кола на воді вказували шлях потвори.

– Ще й тепер наполягатимеш, що то був окунь? – процідив крізь зуби Хропусь. – Ніколи не впіймати мені такої рибини знову! І радості у житті теж більше не бачити!

– Ось тут урвалося, – Гемуль витягнув обірвану снасть. – Щось мені підказує, що волосінь була надто тонкою.

– Ох, дайте мені спокій! – з розпачем відмахнувся Хропусь, затуливши очі лапками.

Гемуль хотів ще щось додати, але Нюхмумрик застережливо копнув його по нозі. Усі притихли.

– Може, спробуємо ще раз? – несміливо озвалася Хропся. – Швартовий трос напевно витримав би.

Хропусь зневажливо фиркнув, а за хвилю пробурмотів:

– А гачок де взяти?

– Твій складаний ножик, – одразу знайшлася Хропся. – Якщо витягнути обидва леза, коркотяг, викрутку та шило, то на щось із них упіймається неодмінно!

Хропусь відняв лапки від очей.

– Чим принадимо?

– Оладками.

Хропусь якийсь час обмірковував пропозицію, інші ж затамували подих.

– Гм, якщо Мамелюк полюбляє оладки… – зрештою озвався він.

Друзям відлягло від серця – полювання триває!

Складаний ножик міцно прив’язали до троса шматком сталевого дроту, який носив у кишені Гемуль, оладку наштрикнули на лезо і закинули снасть у море. Усі завмерли в напрузі.

Раптом "Пригода" гойднулася.

– Ш-ш-ш-а! – засичав Хропусь. – Бере!

Почувся ще поштовх. Сильніший. І нарешті човном шарпнуло так, що всі покотилися долі.

– Рятуйте! – заверещав не своїм голосом Чмих. – Він нас усіх пожере!

"Пригода" занурилася носом у воду, потім випросталася знову і на шаленій швидкості полетіла у відкрите море. Перед нею бринів натягнутою тятивою трос, і там, де він зникав у глибині, розбризкувалися навсібіч білі вуса шумовиння.

Мамелюкові таки смакували оладки!

– Спокійно! – командував Хропусь. – Зберігати спокій! Усім залишатися на своїх місцях!

– Лиш би він не пішов углиб! – заклинав Нюхмумрик, забившись у куток на носі човна.

Та Мамелюк рвав навпростець у безкрає море. Невдовзі берег ледь виднівся вузенькою смужкою на обрії.

– Цікаво, чи надовго вистачить йому сили? – запитав Гемуль.

– У найгіршому разі відріжемо трос, – озвався Чмих. – Бо інакше вся відповідальність ляже лише на вас!

– Нізащо! – палко заперечила Хропся, труснувши гривкою.

Мамелюк, змахнувши потужним хвостом у повітрі, враз розвернувся і знову попрямував у бік суходолу.

– Він пливе повільніше! – гукнув з корми Мумі-троль, котрий, стоячи на колінах, пильнував кільватер. – Починає втомлюватися!

Мамелюк таки втомився, але й розлютився не на жарт. Він раз у раз шарпав та смикав на всі боки "Пригодою" – здавалося, човен ось-ось перевернеться. Іноді завмирав, намагаючись обдурити рибалок, а потім з іще більшою силою збурював воду, аж хвилі хлюпали через ніс.

Тоді Нюхмумрик добув з кишені гармонію і заграв на ній мисливську пісню, решта притупували йому в такт, аж палуба ходила ходором. О диво! У ту ж мить Мамелюк перевернувся догори черевом у воді.

Ще ніколи в житті не доводилося їм бачити такої велетенської рибини! Якусь мить усі мовчки розглядали улов, а тоді Хропусь переможно вигукнув:

– Я його таки упіймав!

– Таки упіймав! – гордо підтакнула йому сестричка.

Доки друзі тягли Мамелюка на буксирі до берега, дощ припустив дужче. Сукня Гемуля промокла наскрізь, а Нюхмумриків капелюх розквацявся і втратив форму.

– У печері зараз, мабуть, дуже мокро, – озвався Мумі-троль, налягаючи на весла й хапаючи дрижаки від холоду. – Та й Мама, напевно, непокоїться, – додав він за хвилю.

– То, може, повернемося додому? – з надією в голосі запитав Чмих.

– І рибу покажемо! – підхопив Хропусь.

– Повертаймося! – й собі підтримав Гемуль. – Неймовірні пригоди часом не така вже й погана річ! Змокнути, набратися страху, самотужки виплутатися з прикрої ситуації і таке інше… Але тільки до міри!

Друзі підмостили під Мамелюка дошки і всі разом понесли його лісом. Роззявлена паща рибини була така велика, що гілки дерев чіплялися за зуби, а важезна ноша змушувала їх раз по раз спинятися на перепочинок. Дощ уже лив як з відра. Коли вони дісталися до Долини, будиночка не було видно за заслоною зливи.

– Залишімо Мамелюка тут на якийсь час, – запропонував Чмих.

– Ніколи в світі! – обурено запротестував Мумі-троль.

Вони рушили далі почерез сад, та враз Хропусь зупинився:

– Ми заблукали!

– Дурниці! – відмахнувся Мумі-троль. – Ондечки дровітня, а далі, внизу, – місток.

– То куди подівся будинок?

Дивно, дуже дивно. Будиночка Мумі-тролів ніде не було видно. Зник. Мамелюка поклали на посипаному золотистим піском моріжку перед сходами. Тобто там, де мали би стояти сходи. Натомість…

Та перш ніж продовжувати розповідь, варто з’ясувати, що трапилося в Долині Мумі-тролів, доки друзі полювали на Мамелюка.

Як уже мовилося, Мама Мумі-троля, поприбиравши в господі, вирішила трохи подрімати.

Та ще перед тим, поринувши у глибоку задуму, скрутила зібрані Гемулем рослини в клубок й ненароком випустила їх з лап просто до Чарівникового капелюха. Ліпше було їй не прибирати!

Доки вона додивлялася пообідні сни, рослини в будиночку почали буяти з чародійною силою, вихопилися з капелюха й поплазували долівкою. Довгі пагони та вуса дряпалися стінами, чіплялися за фіранки й жалюзі, пробивалися крізь щілини, вентиляційні люки та замкові шпари. У вогкому повітрі з несамовитою швидкістю розквітали квіти й достигали плоди. Велетенські вуса брунькувалися й спиналися вгору сходами, ліани

в’юнилися поміж меблями, обвиваючи ніжки стола й стільців, звисали кублиськами змій зі світильників під стелею.

Дім повнився тихим шелестом, лише зрідка чулося гупання, коли нараз вистрілювала цвітом якась велетенська квітка або на килим падав перестиглий плід. Але Мамі здавалося, що то шумить дощ, вона поверталася на інший бік і спала далі.

У сусідній кімнаті Тато Мумі-троля писав свої Мемуари. Відколи він збудував причал для "Пригоди", нічого цікавого не відбулося, тож Тато натомість описував своє дитинство. Спогади зворушили його трохи не до сліз. Він завжди був незвичайною і талановитою дитиною, якої ніхто не розумів. У старшому віці його так само ніхто не розумів, і це було жахливо! Мумі-тато писав, писав, а уява малювала, як усі каятимуться у своїх вчинках, читаючи його Мемуари. Та потім він знову повеселів.

– Так їм і треба! – подумав сам до себе.

У ту мить на рукопис впала сливка, залишаючи по собі велику синю пляму.

– Клянуся власним хвостом! – скрикнув Тато. – Діти вже вдома!

Та відвернувшись від столу, побачив не дітей, а непрохідні хащі, всіяні жовтими ягодами. Він зірвався зі стільця, і на письмовий стіл градом посипалися сливи. Під стелею ворушилося плетиво галуззя, що поволі росло й тягнулося пагонами до вікна.

– Прокидайся! – заволав Тато. – Ходи сюди!

Крик Тата вихопив Маму зі сну, вона враз сіла на ліжку і вражено обвела поглядом кімнату, повну дрібних білих квіток, котрі звисали зі стелі гірляндами, помережані вишуканими зеленими листочками.

– Як гарно! – прошепотіла Мама. – Це, напевно, Мумі-троль придумав, щоб зробити мені приємність.

Вона обережно відгорнула ніжну квіткову заслону і встала з ліжка.

– Агов! – репетував за стіною Тато. – Відчини! Я не можу звідси вийти!

Мама Мумі-троля намарно силкувалася відчинити двері до Татового кабінету – грубі стебла ліан забарикадували вхід. Тож вона вибила шибку у дверях, які вели на сходи, і з немалими зусиллями вилізла через діру. Сходи заросли фіговими чагарями, а вітальня стала схожою на справжні джунґлі.

– Ой-ой-ой! – скрушно похитала вона головою. – Це знову витівки отого капелюха!

Розгублена вкрай, Мама сіла на сходинку, обмахуючись пальмовим листком, мов віялом.

Із нетрів папороті, що заполонили всю лазничку, виринув Ондатр і жалібно поскаржився:

– Ось до чого призводить збирання рослин! Я ніколи не мав цілковитої довіри до цього Гемуля!

А тим часом ліани виповзли з комина, обплели пагінням дах, розкішним зеленим килимом встелили увесь дім.

Мумі-троль стояв під дощем, вражено витріщаючись на зелений пагорб перед собою, на якому невпинно розпускалися пуп’янки квітів і на очах достигали плоди: зелені вмить ставали жовтими, жовті – червоними.

– Наш дім завжди стояв тут, я це добре пам’ятаю, – сказав Чмих.

– Він усередині, – спохмурнів Мумі-троль. – Ніхто не зможе ні увійти, ані вийти з нього. Ніколи!

Підійшов Нюхмумрик і теж почав зацікавлено приглядатися. Ні вікон, ні дверей – лише щільний зелений мур з плетива рослин. Він міцно ухопився за один пагін і потягнув що мав сили, але стебло було немов гумове і не піддавалося, натомість вистрелило новим пагінцем, який обвився навколо Нюхмумрикового капелюха і зняв його з голови.

– Знову чари! – обурився Нюхмумрик. – Це вже надокучає!

Чмих не гаяв часу, оббіг зарослий ґанок, і звідти долинув його голос:

– Ляда до льоху відчинена!

Мумі-троль чимдуж кинувся до льоху й зазирнув у чорний отвір.

– Ходімо! – рішуче закомандував він. – Але покваптеся, доки ще й тут не заросло!

Друзі один по одному спустилися у темряву льоху.

– Агов! – почувся крик Гемуля, що йшов останнім. – Я не можу продертися!

– Зоставайся надворі й пильнуй Мамелюка! – звелів Хропусь. – Можеш долучити до гербарію цілий будинок…

Доки бідолашній Гемуль скімлив і щулився під дощем, решта торувала собі шлях до сходів з льоху.

Нам пощастило, двері відчинені! – зрадів Мумі-троль. – Бачте, як іноді може стати в пригоді чиясь неуважність!

– То я забув замкнути їх на ключ! – не забарився Чмих. – Усі почесті прошу складати мені!

Те, що вони побачили, було доволі дивною картиною. На гілляці сидів Ондатр і гриз грушку.

– Де Мама? – запитав Мумі-троль.

– Вирубує хащі, щоб звільнити з кабінету твого Тата, – відповів, набурмосившись, Ондатр. – Сподіваюся, ондатровий рай – спокійне місце, бо мені вже не жити!

Усі прислухалися. Потужні удари сокири змушували здригатися все зелене царство. Потім почувся лускіт і вигуки радості. Тата Мумі-троля звільнено!

– Мамо! Тату! – втішено загукав Мумі-троль, прокладаючи собі шлях до сходів крізь джунґлі. – Що тут сталося, доки нас не було?

– Ой, любчику, – забідкалася Мама. – Ми знову наламали дров з чарівним капелюхом. Піднімайся нагору, я знайшла у шафі кущик ожини.

То було пишне пообіддя. Бавилися в "джунґлі".

Мумі-троль взяв собі роль Тарзана, Хропся була за Джейн, Чмих – сином Тарзана, а Нюхмумрик – шимпанзе Чітою.[6] Хропусь повзав у чагарях, начепивши зуби, вирізані з апельсинової шкуринки,[7] і грав Ворога.

– Tarzan hungry, – крикнув Мумі-троль, спинаючись угору по ліані. – Tarzan eat now![8]

– Що він каже? – запитав Чмих.

– Каже, що зараз їстиме, – пояснила Хропся. – Це по-англійському. Усі, хто потрапляє в джунґлі, розмовляють англійською мовою.

Тарзан, сидячи на шафі, протрубив бойовий клич, на який враз відгукнулися Джейн та інші Тарзанові дикі приятелі.

– Це вже переходить усілякі межі, – буркотів до себе Ондатр. Він знову заховався у хащах папороті, загорнувши рушником голову, щоб ніяке повзуче пагіння не добралося йому до вух.

– А зараз я викраду Джейн! – репетував Хропусь.

Не довго думаючи, ухопив сестрицю за хвоста й поволік її до нори під столом у вітальні.

Повернувшись "додому", до затишного кубельця на дереві, Мумі-троль-Тарзан одразу збагнув, що трапилося. З небувалою спритністю він зісковзнув по ліані додолу і, стрясаючи джунґлі своїм бойовим кличем, кинувся на порятунок Джейн.

– О-хо-хо! – зітхнула Мама Мумі-троля. – Здається, нашим дітям весело.

– Мені теж так здається, – погодився Мумі-тато. – Подай банана, якщо твоя ласка!

Отак мешканці Мумі-будиночка забавлялися до самого вечора, не турбуючись тим, що двері до льоху заросли; про бідолашного Гемуля ніхто навіть не згадав. Він усе ще сидів у промоклій сукні, котра прилипла йому до ніг, і пильнував Мамелюка. Знічев’я гриз яблуко або лічив тичинки тропічних квітів, найчастіше, однак, важко зітхав.

Дощ ущух, настали сутінки. У ту мить як зайшло сонце, щось дивне почало діятися з зеленим пагорбом, на який обернувся будинок Мумі-

тролів. Він в’янув так само швидко, як перед тим буяв. Плоди морщилися і падали у траву. Квіти стулили пелюстки, листочки поскручувалися. Знову увесь будинок зашарудів і затріщав. Якийсь час Гемуль спостерігав за тим, що відбувалося, а тоді підступив ближче й потягнув за галузку. Вона легко обламалася, суха й крихка, наче хмиз. Гемулеві раптом зблисла в голові думка. Він назбирав величезну купу гілляк, приніс з дровітні сірники і розпалив посеред саду ватру. Веселий, втішений Гемуль сів коло вогню посушити свою одіж. Тут не забарилася в його голові ще одна думка. З надгемульським зусиллям він затягнув до вогню Мамелючого хвоста. Печена риба була його найулюбленішою стравою.

Коли родина Мумі-тролів та її приятелі з диких джунґлів таки проторували шлях до ґанку й відчинили вхідні двері, то побачили перед собою страшенно щасливого Гемуля, котрий уже встиг спожити сьому частину Мамелюка.

– Негіднику! – заволав Хропусь. – Тепер я не зможу зважити свою рибину!

– Зваж мене і додай! – незворушно хмикнув Гемуль. Не було у цю мить сили, яка б могла зіпсувати йому настрій.

– А тепер спалимо джунґлі! – запропонував Тато Мумі-троля.

На заклик відгукнулися всі й кинулись виносити з хати хмиз та бадилля, а потім розклали ще не бачене у Долині Мумі-тролів вогнище. Мамелюка запекли на тому вогнищі повністю і з’їли геть усе, з головою та хвостом вкупі. Потім ще довго не стихали суперечки, яким завдовжки він був: сягав від сходів до дровітні чи лише до бузкового куща?

Розділ шостий,

де з’являються Чупсля і Трясля із загадковою валізкою, яких переслідує Мара, а ще мовиться про те, як Хропусь чинив правосуддя

Одного раннього ранку на початку серпня мандрували горами Чупсля і Трясля[9] й опинилися приблизно у тому самому місці, де Чмих знайшов Чарівникового капелюха. Вони спинилася на вершині й задивилися на Долину Мумі-тролів.

Чупсля мала на голові червону шапочку, а Трясля волокла велику валізку. Вони прийшли здалеку й дуже втомилися. Унизу з комина будиночка Мумі-тролів струменів вранішній дим.

– Димсля, – мовила Трясля.

– Щось готуютьсля, – кивнула голівкою Чупсля.

Вони рушили в Долину, розмовляючи по дорозі чудернацькою мовою, яка є ужитковою для всіх чупслів і тряслів. Їх не всі розуміли, та головне, що між собою вони могли прекрасно порозумітися.

– Гадаєшсля, нас впустятьсля? – засумнівалася Чупсля.

– Хтознасля… – відказала Трясля. – Але не бійсясля, якщо нас зустрінутьсля непривітно.

Вони сторожко підійшли до будинку і поставали знічено біля сходів.

– Постукаємсля? – несміливо запитала Чупсля. – А раптом на нас накричатьсля?

У ту мить Мама визирнула у вікно і голосно покликала:

– Кава готова!

Чупсля і Трясля так страшенно налякалися, що сторчголов заплигнули через віконце до льоху, де зберігалася картопля.

– Ой, – зойкнула Мама і аж підскочила з переляку. – Напевно, двоє щуриків залізло до пивниці. Чмиху, віднеси їм трохи молока!

Раптом вона помітила покинуту на сходах валізку.

"О, та вони з багажем! – подумала вона. – Напевно, захочуть затриматися у нас на довше..."

Мама рушила на пошуки Тата, щоб попросити його доставити ще два ліжка, але дуже-дуже маленькі. А тим часом Чупсля і Трясля принишкли в картоплі – лише очі виблискували – і зі страхом очікували, що ж буде з ними далі.

– У кожномусля разі тут готують кавусля, – пробубоніла Трясля.

– Хтось ідесля, – холонучи від ляку, зашепотіла Чупсля. – Сиди тихо, як мишасля!

Двері льоху скрипнули, на верхній сходинці з’явився Чмих з ліхтариком в одній лапці і мисочкою молока в іншій.

– Агов! Де ви? – покликав він.

Чупсля і Трясля ще глибше зарилися в картоплю, міцно вчепившись одне в одного.

– Хочете молока? – запитав Чмих уже голосніше.

– Він хочесля нас обдуритисля, – шепнула Трясля.

– Якщо гадаєте, що я стоятиму тут півдня, то дуже помиляєтеся, – почав уже сердитися Чмих. – Неподобство або безглуздя! Старі дурні щурі, яким забракло розуму увійти в дім з головного входу!

Трясля не стерпіла образи власної гідності:

– Сам тисля щурсля!

– Ого, ще й чужоземці! – здивувався Чмих. – Ліпше покличу Маму Мумі-троля.

Він замкнув двері льоху на замок і кинувся в кухню.

– То що, попили гості молока? – запитала Мама.

– Вони розмовляють чужинецькою мовою. Годі зрозуміти!

– Ану, повтори якісь слова! – попросив Мумі-троль, який удвох з Гемулем розтирав у ступці прянощі.

– Сам тисля щурсля! – пригадав Чмих.

Мумі-мама зітхнула.

– Тільки того ще бракувало. Як мені довідатися, що вони забажали б собі на десерт в день своїх уродин чи скільки подушок класти їм під голови?

– Ми навчимося їхньої мови! – заспокоїв її Мумі-троль. – Це дуже просто! Разсля, двасля, трисля!

– Здається, я зрозумів, що вони мали на увазі, – замислено мовив Гемуль. – Вони сказали, що Чмих старий лисий щур!

Чмих почервонів по самі вуха й спересердя тріпнув головою.

– Іди й сам поговори з ними, якщо такий мудрий! – чмихнув він.

Гемуль почеберяв до льоху і покликав ласкавим голосом:

– Ласкаво просимосля!

Чупсля і Трясля виткнули голови з картопляної купи й зиркнули на нього.

– Молокосля! Добресля! – солодко вів далі Гемуль.

Урешті Чупсля і Трясля набралися відваги й почалапали вслід за Гемулем до вітальні.

Чмих, порозглядавши гостей з усіх боків, дійшов висновку, що вони набагато менші від нього. Він одразу подобрів і почав поблажливо ставитися до прибульців:

– Привіт! Приємно познайомитися!

– Дякуємосля! Нам теж приємносля! – відповіла Чупсля.

– У вассля пахнесля кавоюсля? – делікатно поцікавилася Трясля.

– Що вони сказали? – хвилювалася Мама.

– Що голодні, – переклав Гемуль. – Та хоч би навіть вмирали з голоду, не хочуть й близько бачити Чмихову мордочку.

– Можеш передати їм мої найщиріші вітання! – скипів Чмих. – Ніколи в житті не бачив таких дурнюхів! Я йду геть!

– Чмихсля гнівається сясля! – пояснив Гемуль. – Дурненькийсля!

– Заходьте, не соромтеся! Покавуєте з нами! – припрошувала вкрай схвильована Мама, ведучи гостей на ґанок.

Гемуль тупцяв за ними, страшенно гордий зі свого нового ранґу тлумача.

Отак Чупсля і Трясля замешкали у родині Мумі-тролів. Вони не галасували, ходили, тримаючись за ручки, і повсюдно тягали за собою свою валізку. Та коли запала сутінь, на диво стривожилися, заметалися угору-вниз сходами й сховалися під килимами.

– Що трапилосясля? – запитав Гемуль.

– Мара! – ледь чутно прошепотіла Трясля.

– Мара? Це хто? – Гемуль трохи занепокоївся.

Чупсля вирячила очі, вишкірила зуби й надулася, скільки стачило духу.

– Страшнасля! Жахливасля! – жебоніла Трясля. – Замкнітьсясясля, щоб не зайшласля до хати!

Гемуль побіг сповістити новину Мумі-мамі.

– Вони навперебій торочать, що якась страшна й жахлива Мара має прийти сюди! Треба позачиняти на ніч усі двері!

– Але ж у нас є ключ лише від льоху! – стурбовано мовила Мама. – Отак воно завжди з чужоземцями!

І вона пішла за порадою до Тата.

– Слід озброїтися і присунути меблі до дверей, – не розгубився Тато. – Така страшнюча велетенська Мара може бути небезпечною. Я поставлю у вітальні ревуна, а Чупсля і Трясля спатимуть під моїм ліжком.

Але обидві вже залізли до шухляди комоду, навідріз відмовляючись покинути сховок.

Похитавши головою, Тато подався до дровітні за рушницею.

Надворі запала темна серпнева ніч, у саду шугали якісь оксамитово-чорні тіні. Ліс понуро шелестів, вилетіли зі своїми ліхтариками на прогулянку світлячки.

Хоч Татові й було моторошно, та нічого не вдієш – принести рушницю вкрай необхідно. Хтозна, може та Мара затаїлася десь за кущем! Не знати навіть, яка вона на вигляд! А що ще важливіше – яка завбільшки. Повернувшись на ґанок, він загородив двері канапою і віддав розпорядження:

– Світло не вимикати всю ніч! Кожен має бути готовий встати по тривозі. Нюхмумрик спатиме нині у будинку!

Усі перебували в прикрій напрузі. Тато Мумі-троля постукав по шухляді комоди й урочисто проголосив:

– Ми вас захистимо!

З комоди ніхто не відізвався. Тато висунув шухляду, злякавшись, чи не викрали Чупслю і Тряслю у цій метушні. Але обидві мирно спали разом з нерозлучною валізкою.

– Мабуть, і нам час до сну! – мовив Тато. – Тільки прохання всім озброїтися!

З неспокійним серцем, без угаву базікаючи, щоб заглушити тривогу, всі розійшлися по своїх кімнатах.

У будинку Мумі-тролів помалу запанувала тиша, лише гасова лампа самітно горіла у вітальні на столі.

Годинник вибив дванадцяту. Потім першу. Кілька хвилин на третю прокинувся Ондатр, бо його притисло до вітру. Сонний, він почапав на ґанок і у великому здивуванні завмер перед дверима, перегородженими важкою канапою.

– Що за безглузді вигадки! – буркнув він, з натугою відсуваючи канапу.

Зненацька увімкнувся ревун. Будинок вмить сповнився криками, пострілами з рушниці й тупотом численних ніг. Усі збіглися до вітальні, озброєні хто чим міг: сокирами, ножицями, камінням, лопатами, ножами та граблями – і витріщилися на Ондатра.

– Де Мара? – закричав Мумі-троль.

– Яка там Мара? Це я! – роздратовано буркнув Ондатр. – Мені захотілося в туалет. Я й забув про Мару.

– То йди, але скоро! І більше такого не роби! – звелів Хропусь.

Він широко відчинив двері надвір.

І враз… усі побачили Мару! Геть усі побачили. Вона непорушно сиділа перед сходами на посипаній піском стежці й дивилася на них круглими незмигними очима. Була вона не надто великою й не надто грізною на вигляд, але страшенно бридкою і, здавалося, могла отак непорушно сидіти цілу вічність.

Це було жахливо.

Ніхто не зважився першим напасти на неї. Вона ще трохи повитріщалася на господарів і зникла у пітьмі саду. Там, де сиділа Мара, земля вкрилася памороззю.

Хропусь замкнув двері, його аж пересмикнуло від огиди.

– Бідолашні Чупсля і Трясля, – мовив він. – Поглянь, Гемулю, чи вони не прокинулися.

Крихітки не спали.

– Пішласля? – запитала Трясля.

– Спітьсля! Усе гараздсля! – заспокоїв їх Гемуль.

Чупсля тихенько зітхнула, подякуваласля, й обоє, не випускаючи з рук валізки, забилися у найдальший куток шухляди ще поспати.

– Можна йти спати? – запитала Мама Мумі-троля, відставляючи набік сокиру.

– Ти спи, Мамо, – сказав Мумі-троль, – а ми з Нюхмумриком постоїмо на чатах, доки зійде сонце. – Свою торбинку про всяк випадок заховай під подушку.

Друзі залишилися самі у вітальні, граючи в покер до світання. Решту ночі Мара не давалася чути.

Наступного ранку Гемуль зі стурбованим виглядом з’явився у кухні.

– Я розмовляв з Чупслею і Тряслею.

– У чім знову справа? – вже вкотре зітхнула Мама.

– Мара полює за їхньою валізкою.

– Негідниця! – обурилася Мама! – Грабувати крихіток!

– Не зовсім так, – заперечив Гемуль. – Усе значно складніше. Схоже на те, що валізка належить їй.

– Гм, – замислилась Мама Мумі-троля, – це справді ускладнює справу. Треба поговорити з Хропусем, він уміє залагоджувати всілякі непорозуміння.

Хропусь виявив величезне зацікавлення.

– Тут особливий випадок, – поважно мовив він. – Треба скликати нараду. Хай усі зберуться о третій годині під кущем бузку, щоб обговорити це питання.

Гарне й тепле пообіддя повнилося пахощами та дзижчанням бджіл.

Садок, розквітчаний барвами пізнього літа, був схожий на букет нареченої.

Гамак Ондатра натягнули між кущами, а збоку почепили плакат: ОБВИНУВАЧ МАРИ. Хропусь власною персоною сидів на скрині у перуці з деревної пряжі, чекаючи, доки всі зберуться, – здалеку видно, хто суддя. Навпроти нього, відгороджені буком, сиділи Чупсля і Трясля, смакуючи вишнями, й неважко було здогадатися, що то лава підсудних.

– Дозвольте мені бути їхнім обвинувачем! – наполягав Чмих (ніяк не міг вибачити Чупслі і Тряслі образи, коли вони обізвали його старим лисим щуром!).

– У такому разі я візьму на себе захист крихіток, – заявив Гемуль.

– А я ким буду? – не хотіла залишатися осторонь Хропся.

– Голосом народу, скажімо, – запропонував Хропусь. – Родина Мумі-тролів виступить у ролі свідків. Що ж до Нюхмумрика, то він може вести протокол судового засідання. Але за всіма правилами!

– А чому, цікаво знати, Мара не має адвоката? – не вгамовувався Чмих.

– У цьому немає потреби, – гостро відрізав Хропусь. – Правда на її боці. Готові? Починаємо!

Він тричі гупнув по скрині молотком.

– Розумієшсля, що тут дієтьсясля? – запитала Чупсля.

– Анітрохисля! – відповіла Трясля й плюнула вишневою кісточкою в суддю.

– Висловити свою думку зможете тоді, як вас про це попросять, – стримано зронив Хропусь. – Відповідати на запитання лише "так" або "ні". Нічого більше. Перше запитання: Кому належить валізка – вам чи Марі?

– Таксля! – вигукнула Чупсля.

– Ніcля! – вигукнула Трясля.

– Запиши: суперечать самі собі! – крикнув Чмих.

Хропусь голосно постукав молотком до скрині.

– Прошу тиші! Востаннє запитую, чия валізка?

– Нашасля! – відказала Трясля.

– Вони кажуть, що валізка належить їм, – переклав Гемуль. – Хоча вранці стверджували зовсім навпаки.

– Що ж, тоді нема потреби віддавати її Марі, – полегшено зітхнув Хропусь. – Шкода лише моїх зусиль на організацію судового засідання.

Чупсля потягнулася і щось зашепотіла на вухо Гемулеві.

– Чупсля каже, – переклав Гемуль, що лише вміст валізки належить Марі.

– Ха! – чмихнув Чмих. – Цього можна було сподіватися! Справа цілком зрозуміла. Марі слід повернути її власність, а ці риб’ячі недогризки хай хоч вдавляться своєю старою валізкою.

– Нічого тут не зрозуміло! – зухвало втрутився Гемуль. – Справа не в тому, хто володіє Вмістом валізки, а в тому, хто має більше право на володіння ним. Добра річ має бути в добрих руках! Ви всі бачили Мару. А тепер запитую вас: чи може така особа, як Мара, мати право на Вміст валізки?

– Ну й хитрун! – захоплено скрикнув Чмих. – У твоїх словах є зерно правди. Але уяви собі лишень, яка вона самотня! Ніхто її не любить, і вона нікого не любить. Вміст валізки – то, можливо, всі її маєтки! А тепер ще й це від неї забрати!? Сама-самісінька серед ночі, без даху над головою, – голос Чмиха затремтів від розчулення. – Ошукана чупслями і тряслями…

Він схлипнув і замовк.

Хропусь постукав молотком по скрині.

– Марі захист не потрібний! – наголосив він. – До того ж, твоя точка зору надто емоційна, та й Гемуля – теж. Прошу до слова свідків!

Родина Мумі-тролів була одностайною:

– Нам страшенно полюбилися Чупсля і Трясля. А Мара не сподобалася з першого погляду. Дуже прикро, що доведеться повернути їй Вміст валізки…

– На те існує правосуддя, щоб винести справедливий присуд, – напустивши на себе пиху, мовив Хропусь. – Тож дотримуйтеся фактів! Надто з огляду на те, що Чупсля і Трясля не вміють відрізнити законність від беззаконня. Такими вони народилися, і тут нічого не вдієш. То яким буде слово обвинувача?

Однак Ондатр мовчав – заснув у гамаку.

– Так-так, – похитав головою Хропусь. – Жодної зацікавленості у процесі! Хто ще хоче висловитися, перш ніж я оголошу вирок?

– Вибачте, – пролунав голос народу. – Чи не допомогло б вирішенню справи оприлюднення вмісту валізки?

Чупсля знову щось зашепотіла Гемулеві, той згідно кивнув головою.

– Це таємниця, – витлумачив він слова Чупслі. – Чупсля і Трясля переконані, що Вміст валізки є найчудовішою річчю на світі, а Мара натомість вважає її лише найдорожчою!

Хропусь покивав головою і наморщив чоло.

– Випадок важкий, – зрештою мовив він. – Чупсля і Трясля міркують слушно, однак повелися вони не правомірно. Закон є закон. Мені треба подумати. Помовчте хвильку!

У кущах бузку запала тиша. Дзижчали бджоли, сад розімлів під гарячим сонцем.

Раптом дмухнуло холодом, сонце зайшло за хмару, садок посірів.

– Що це? – Нюхмумрик підвів голову від сторінок протоколу.

– Це знову вона, – прошепотіла Хропся.

У паморозній траві сиділа Мара й витріщалася на товариство, потім поволі перевела погляд на Чупслю і Тряслю і, мружачись, присунулася ближче до них.

– Рятуйте! – зарепетувала Чупсля.

– Стій, Маро! – рішуче звелів Хропусь. – Я маю тобі щось сказати!

Мара зупинилася.

– Я довів свої міркування до логічного завершення, – вів далі Хропусь. – Може, Чупсля і Трясля викуплять Вміст валізки? Яка твоя ціна?

– Висока, – крижаним голосом відповіла Мара.

– Моєї гори золота з острова гатіфнатів достатньо?

Мара заперечно похитала головою.

– Ой, як тут холодно, – озвалася Мама Мумі-троля. – Піду по шаль.

Вона швиденько перебігла садом, де Мара залишила морозяні сліди, вийшла на ґанок, і тут їй сяйнула щаслива думка. Розпашіла від хвилювання, вона схопила з комоди капелюх Чарівника. Лиш би Мара гідно оцінила його!

Повернувшись до кущів бузку, де чинилася судова розправа, Мама поклала капелюха в траву і мовила:

– Ось найвартісніша річ в усій Долині Мумі-тролів! Чи знає шановна Мара, що виростало з цього капелюха? Чудові маленькі хмаринки, якими можна було кермувати, чарівна солодка вода і тропічний райський сад! Це єдиний чарівний капелюх у світі!

– Доведи! – Мара не приховувала насмішки.

Мумі-мама поклала до капелюха вишеньку.

Залягла мертва тиша, всі затамували подих.

– Лиш би звідти не поперла якась бридота! – прошепотів Нюхмумрик до Гемуля.

Їм пощастило. Мара зазирнула в капелюх і побачила там жменю червоних рубінів.

– Бачиш! – зраділа Мама. – Уяви, на що обернеться, скажімо, гарбуз!

Мара подивилася на капелюх, потім перевела погляд на Чупслю та Тряслю і знову на капелюх. Видно було, як напружено працює в неї думка.

Урешті Мара схопила чарівного капелюха і, не зронивши й слова, морозяно-сірою тінню посунула геть.

Умить знову заяскріли літні барви, все навколо задзижчало і задухмяніло.

– Щастя, що ми позбулися капелюха, – сказала Мама. – Нарешті він згодився для доброї справи.

– Хмаринки були такі гарні, – сумно мовив Чмих.

– А як весело було гратися у Тарзана в джунґлях! – і собі засмутився Мумі-троль.

– Швидкосля минулосля усе! – тішилася Трясля, хапаючись за валізку, яка досі лежала на лаві підсудних.

– Геніальносля! – погодилася Чупсля, беручи Тряслю за руку.

Удвох вони почеберяли до будинку, а решта стояли й дивилися їм услід.

– Що вони сказали? – запитав Чмих.

– Побажали всім доброго дня чи щось таке… – відповів Гемуль.

Розділ останній, дуже довгий,

у якому мова про те, як Нюхмумрик знову вирушив у мандри, про відкриття таємниці валізки, про те, як Мама Мумі-троля відшукала свою торбинку і влаштувала з тієї радості велике свято, а також про появу Чарівника у Долині Мумі-тролів

Це було наприкінці серпня. Ночами пугикали сови, а лилики чорними зграями безгучно кружляли над садом. Шумів ліс, брижилося море. Природа тривожно чогось очікувала, а згори споглядав землю великий

жовтий місяць. Мумі-троль понад усе любив найостанніші тижні літа, хоч і сам до пуття не розумів чому. Ліс і море шуміли у цей час на інший лад, у повітрі вчувався запах перемін, дерева немов чогось очікували.

"Передчуваю, станеться щось надзвичайне, – думав Мумі-троль. Він прокинувся і лежав, дивлячись у стелю. – Напевно, ще дуже рано, але день буде сонячний".

Мумі-троль повернув голову і побачив, що ліжко Нюхмумрика порожнє. Тієї ж миті з-під вікна долинув таємний умовний сигнал – один довгий посвист і два короткі, що означало: "Які плани на сьогодні?"

Мумі-троль зістрибнув з ліжка й визирнув надвір. Між деревами ще тулився присмерк, віяло прохолодою. Внизу стояв Нюхмумрик.

– Йо-хо! – крикнув Мумі-троль, але дуже тихо, щоб не побудити інших. – Привіт! – привітався він, спустившись по мотузяній драбині.

– Привіт!

Друзі зійшли до річки і вмостилися на поручнях місточка, баламкаючи ногами над водою. Сонце вже піднялося над лісом і світило їм у вічі.

– Точнісінько так само сиділи ми тут навесні, – сказав Мумі-троль. – То був перший весняний день після зими. Усі ще спали…

Нюхмумрик кивнув. Він майстрував з очерету човники і спускав їх на воду.

– Цікаво, куди вони попливуть? – озвався Мумі-троль.

– Туди, де мене немає… – відповів Нюхмумрик.

Човники один по одному допливали до закруту річки і зникали з очей.

– Навантажені прянощами, акулячими зубами й смарагдами… – фантазував Мумі-троль.

Нюхмумрик зітхнув.

– Ти запитував про плани? – нагадав Мумі-троль. – А сам що намислив?

– Та є у мене задум. Але це, розумієш, план на одного…

Мумі-троль довго дивився на друга – він одразу все збагнув.

– Ти нас покидаєш…

Нюхмумрик кивнув.

Якийсь час вони сиділи мовчки, баламкаючи ногами у повітрі. Річка невпинно плинула під ними, несучи свої води у незвідані краї, куди так тужно рвалося Нюхмумрикове серце.

– Коли вирушаєш? – запитав Мумі-троль.

– Ось зараз, – відповів Нюхмумрик, відпускаючи на волю хвиль решту своїх корабликів.

Він зістрибнув з поруччя і понюшкував повітря. День був добрий для початку подорожі. Гірський кряж рожевів у променях сонця, стежка спиналася по ньому вгору і зникала за перевалом. Там простиралася інша долина, а за нею – інші гори…

Мумі-троль дивився, як Нюхмумрик пакує намет.

– Довго мандруватимеш?

– Ні, – втішив друга Нюхмумрик. – Першого весняного дня я знову з’явлюся в Долині Мумі-тролів і свисну під вікном. Час злетить так швидко, що й зогледітися не встигнеш!

– Що ж, бувай! – з жалем зітхнув Мумі-троль.

– Бувай! – попрощався Нюхмумрик.

Мумі-троль стояв на місточку, дивлячись услід Нюхмумрикові. Постать друга щораз маліла, аж врешті розчинилася поміж беріз та яблунь, але за якийсь час здалеку долинули звуки гармонії: Нюхмумрик грав свою улюблену пісеньку "В усіх звірят кокарди на хвостах". "Тепер він щасливий!" – подумав Мумі-троль. Мелодія звучала чимраз слабше і згасла в далечі. Мумі-троль почвалав росяним садом назад, додому. На сходах ґанку він застав Чупслю і Тряслю, котрі ніжилися на сонечку.

– Привітсля! – привіталася Чупсля.

– Привіт! – відгукнувся Мумі-троль. Він уже навчився розуміти їхню мову (хоча розмовляти йому ще було важко).

– Ти плакавсля? – схвилювалася Трясля.

– Пусте, – відмахнувся Мумі-троль. – Нюхмумрик подався у мандри.

– Як шкодасля, – поспівчувала Чупсля. – Можесля, повеселієшсля, як поцілуєшсля Тряслю в носика?

Мумі-троль, не бажаючи нікого образити, цмокнув Тряслю у носа, однак веселіше йому не стало.

Чупсля і Трясля, притулившись головами, про щось довго шепотілися, а потім Трясля урочисто проголосила:

– Ми вирішилисля показати тобі те, що всерединіcля!

– Валізки? – недовірливо перепитав Мумі-троль.

Чупсля і Трясля втішено закивали головами.

– Ходімосля, ходімосля, – покликали вони, тягнучи Мумі-троля за собою під живопліт.

Мумі-троль слухняно поповз услід.

Чупсля і Трясля привели його до своєї потаємної, схованої від стороннього ока у найгустіших хащах криївки, встеленої пухом й оздобленої розвішаними на гілках черепашками та дрібними білими камінцями. Під зеленим склепінням було зовсім темно. Ніхто би й не здогадався, проходячи повз живопліт, що тут є схованка. На простеленій рогожці стояла валізка.

– О, це ж рогожка Хропсі! – вигукнув Мумі-троль. – Вона вчора шукала її.

– Угу! – мугикнула Чупсля. – Вона не зналасля, що ми її знайшлисля.

– Гм, – хмикнув Мумі-троль. – Ви, здається, хотіли показати мені те, що у валізці…

Чупсля і Трясля задоволено кивнули. Ставши по обидва боки валізки, вони з поважним виглядом заходилися лічити: "Разсля! Дваcля! ТРИСЛЯ!" – і, клацнувши замками, відчинили покришку валізи.

– Ох, трам-тарарам! – вихопилося у Мумі-троля.

Усе навколо сповнилося м’яким червонуватим сяєвом. Перед ним лежав рубін завбільшки з голову пантери, палахкотливий, немов призахідне сонце, живий, наче вогонь чи переливи морської хвилі.

– То як тобісля? – поцікавилася Чупсля.

– Ого! – ледь чутно мовив Мумі-троль.

– Більше не плакатимешсля? – запитала Трясля.

Мумі-троль похитав головою. Чупсля і Трясля зітхнули з полегкістю і повсідалися навколо валізки з коштовним каменем. Вони благоговійно мовчали, милуючись рубіном.

Рубін був мінливим, наче море. Він то просто мерехтів, то переливався рожевими барвами, немов промінчик сонця на засніженій гірській вершині, то враз його серце оживало багряними спалахами, і він ставав схожим на чорний тюльпан з іскорками замість тичинок.

– О, якби Нюхмумрик міг побачити це чудо! – тужно зронив Мумі-троль.

Він стояв так довго-довго, час уповільнив свій біг, а думки бубнявіли, розростаючись до безміру.

– Гарно, – мовив урешті Мумі-троль. – Можна мені ще коли-небудь прийти й поглянути на нього?

Чупсля і Трясля, однак, промовчали.

Мумі-троль вибрався з-під живоплоту, при блідому світлі дня йому запаморочилося в голові, тож довелося посидіти трішки в траві, щоб знову прийти до тями.

"Трам-тарарам! – подумав собі Мумі-троль. – Я готовий поклястися власним хвостом, що це той самий Королівський Рубін, за яким шукає на Місяці Чарівник. А оці малята, виявляється, ховали його у своїй валізці!"

Мумі-троль поринув у глибоку задуму. Він навіть не помітив Хропсі, яка простувала садом. Вона підійшла і сіла поруч. Час минав, Хропся не втерпіла й обережно торкнула Мумі-троля за хвіст.

– О, це ти! – ледь не підстрибнув з несподіванки Мумі-троль.

Хропся усміхнулася.

– Ти вже бачив мою нову зачіску? – вона, хизуючись, покрутила на всі боки головою.

– Ага, справді, – неуважно бовкнув Мумі-троль.

– Ти думками витаєш деінде, – зауважила Хропся. – Чи можна поцікавитися де саме?

– Моя ранішня зіронько, – ніжно мовив Мумі-троль. – Цього я не можу тобі сказати, а на серці в мене важко, бо Нюхмумрик покинув нас.

– Не може бути! – вражено скрикнула Хропся.

– Може… Він попрощався лише зі мною. Не захотів нікого більше будити…

Хропся з Мумі-тролем усе ще сиділи в траві, коли на ґанку з’явилися Чмих із Хропусем. Сонце, підбиваючись вище, зігрівало їх.

– Привіт! – гукнула Хропся. – Знаєте, що Нюхмумрик подався у мандри на південь?

– Без мене!? – обуренню Чмиха не було меж.

– Інколи хочеться побути на самоті, – зауважив Мумі-троль. – Ти ще надто малий, щоб це збагнути.

– А де решта?

– Гемуль пішов по гриби, – повідомив Хропусь. – А Ондатр заніс до хати гамака, каже, що ночами надворі вже холодно. До речі, твоя Мама у жахливому гуморі…

– Сердита чи сумна? – поцікавився Мумі-троль.

– Скоріш за все, сумна…

– Побіжу до неї, – ураз підхопився з трави Мумі-троль. – Ще лиш цього бракувало…

Мумі-мама сиділа у вітальні, ледь не плачучи.

– Що трапилося? – ще з порога загукав Мумі-троль.

– Ох, синочку, сталося непоправне! Моя торбинка зникла! Я не можу без неї обійтися! Все обшукала, а її ніде нема.

– Жах! – погодився з нею Мумі-троль. – Влаштуємо пошуки!

У будиночку розгорнулася велика пошукова акція, лише Ондатр відмовився брати в ній участь.

– Серед усіх зайвих речей торбинкам слід відвести головне місце! – заявив він. – Спробуйте замислитися на мить: час минає, дні змінюються днями незалежно від того, має пані Мумі торбинку чи ні…

– Ви не маєте рації, різниця нечувана! – палко заперечив Мумі-тато. – Я не уявляю собі Мами Мумі-троля без торбинки. Вона ніколи з нею не розлучалася!

– У ній були якісь цінні речі? – запитав Хропусь.

– Ні, лише найнеобхідніше, – відповіла Мумі-мама. – Чисті шкарпетки, карамельки, сталевий дріт, ліки від болю шлунку та всяке інше…

– Яка нам належиться винагорода, якщо ми знайдемо торбинку? – діловито поцікавився Хропусь.

– Що лишень забажаєте! – не торгувалася Мама. – Влаштую вам величезну гостину, на обід подаватиму лише солодощі, нікого не примушуватиму вмиватися чи рано лягати до сну!

Після таких обіцянок пошуки поновилися з подвоєними силами. Перевернули догори дном увесь будинок. Зазирали під килими та ліжка, до печі та до льоху, на горище та на дах. Обнишпорили кожен кущик у саду та берег річки, не оминули й дровітні. Ніде ані сліду торбинки!

– Сподіваюся, ви не залазили з нею на дерево і не купалися? – допитувався Чмих.

– Та ні! Яка ж я нещасна! – розпачала Мама.

– Пошлемо повідомлення телеграфом! – запропонував Хропусь.

Так і зробили. Телеграма повідомляла дві надзвичайно важливі новини:

"НЮХМУМРИК ПОКИНУВ ДОЛИНУ МУМІ-ТРОЛІВ!

Загадковий від’їзд на світанку!"

А далі ще більшими літерами:

"ЗНИКЛА ТОРБИНКА МУМІ-МАМИ!

Жодних слідів, пошуки тривають. У винагороду за знайдену торбинку – розкішний бенкет!"

Як тільки новини облетіли околицю, завирувало у лісах, у горах і над морем. Геть усі, до щонайменшої мишки, вийшли на пошуки торбинки, вдома зосталися хіба старі та немічні. Вся Долина сповнилася галасом та метушнею.

– Ой-ой-ой! – скрушно хитала головою Мама. – Скільки клопоту я всім завдала!

Та насправді вона була дуже рада.

– За чимсля це всі шукаютьсля? – запитала Трясля.

– За моєю торбинкою, звісно! – повідомила Мумі-мама.

– Чорноюсля? – допитувалася Чупсля. – З чотирмасля кишенькамисля і люстеркомсля?

– Що-що? – від надмірного хвилювання Мама ніяк не могла зосередитися.

– Торбинкасля – чорнасля з чотирма кишенькамисля?

– Так-так! – потвердила Мама. – Пошукайте її, любі дітоньки, а за мене не турбуйтеся!

– Що скажешсля? – запитала Трясля, коли подружки вийшли в сад.

– Не можусля бачити її горясля! – відповіла Чупсля.

– Доведетьсясля її повернутисля! – сумно зітхнула Трясля. – А так затишно спалосясля у кишенькахсля.

З тими словами Чупсля і Трясля подалися до своєї криївки, про існування якої ще ніхто не здогадався, і добули з-під трояндових кущів торбинку Мами Мумі-троля.

Була рівно дванадцята, коли Чупсля і Трясля волокли удвох садом Мамину торбинку, їх запримітив яструб і негайно розніс новину Долиною Мумі-тролів:

"ТОРБИНКУ МУМІ-МАМИ ЗНАЙДЕНО!

Її знайшли Чупсля і Трясля!

Зворушлива сцена у будиночку Мумі-тролів!"

– Невже це правда? – невимовно зраділа Мама Мумі-троля. – Яке щастя! Де ви її розшукали?

– У кущахсля, – почала Чупсля. – Так добре булосля спатисля…

Але в цю мить у дверях почалася штовханина, численні мешканці Долини квапилися привітати Маму зі знахідкою, тож Мумі-мама так ніколи й не довідалася, що її торбинка слугувала спальнею для Чупслі і Тряслі (але воно й на краще…).

Зрештою, ніхто зараз не міг думати ні про що інше, як про велику гостину з нагоди повернення торбинки власниці. Банкет планували розпочати ще до сходу місяця. Уявляєте, яких зусиль треба було докласти, щоб підготувати велике свято, а ще подбати, аби всім було весело і затишно у товаристві один одного.

Час від часу навідувався Ондатр і цікавився, як просуваються приготування.

– Слід наставити багато столів, – радив він. – Великих і малих. По всіх закутках… Нікому не захочеться сидіти сидьма на такій великій забаві. Боюся, розгардіяш буде нині незрівнянно більший, ніж звичайно. Спершу гостей необхідно почастувати вишуканими смаколиками, потім страви на столі вже не матимуть великого значення, бо всі розбавляться, і гостям стане байдуже до почастунку. Та не нав’язуйте їм ігрища, пісні і таке інше, дозвольте самим розважатися.

Виклавши таким чином своє бачення дивовижної життєвої мудрості, Ондатр повернувся до улюбленого гамака почитати книжку "Про марноту всього".

– Що мені одягнути? – нервувала Хропся. – Прикрасу з блакитних пір’їн чи перлову діадему?

– Я б порадив пера, – сказав Мумі-троль. – Скромно прикрась пір’ям за вушками, оторочи лапки. Дві чи три пір’їнки можна устромити в китичку хвоста.

– Дякую! – і Хропся побігла чепуритися.

У дверях вона зіткнулася з Хропусем, який саме ніс у садок барвисті паперові ліхтарики.

– Обережно! – рявкнув він. – Потрощиш на гамуз! Поясніть мені, будь ласка, навіщо існують на світі сестриці?

У саду Хропусь заходився розвішувати на деревах ліхтарі. Тим часом Гемуль понаставляв у безпечних місцях петарди. Яких там тільки не було! Блакитний зоряний дощик, вогняні змії, снігова завірюха з бенгальських вогнів, срібні гейзери і ракети, що вибухали в повітрі!

– Я так страшенно хвилююся! – нарікав він. – Може, випробуємо котрусь?

– Вони не справлять жодного враження при денному світлі, – переконував Тато. – Але якщо тобі вже так кортить, візьми вогняного змія і запали у льоху.

Тато перед ґанком готував у бочівках червоний солодкий пунш. Присмачив його родзинками, мигдалем, варенням з зацукрованого лотосу, додав імбиру, цукру, мускатних пуп’янків, трохи цитрини і кілька літрів горобинової наливки. Час до часу, куштуючи напій, задоволено прицмокував – було дуже смачно!

– Одне шкода, – мовив Чмих. – Гостина буде без музики, бо ж Нюхмумрика немає…

– Ми приєднаємо підсилювач до нашої старої музичної скриньки, – не розгубився Тато. – Усе владнається! Другого келиха вип’ємо за Нюхмумрика.

– А першого – за кого? – запитав Чмих з надією в голосі.

– За Чупслю і Тряслю, ясна річ!

Приготування до банкету набирали чимраз більшого розмаху. Усі мешканці Долини, навколишніх лісів, гір і навіть морського узбережжя стікалися до Долини Мумі-тролів, несучи страви і питво, грона стиглих фруктів, величезні таці з канапками, та розставляли все це на столах у саду. На маленьких столиках попід кущами поклали горішки, букетики свіжої зелені, лісові ягоди, нанизані на стебельця трави, солодкі корінці та пшеничні колоски. Мама Мумі-троля замісила тісто на оладки у ванні, бо каструль не вистачало.

Потім вони принесла з льоху одинадцять величезних слоїків з варенням (дванадцятий, на жаль, розбився, коли Гемуль запустив свого вогняного змія, але то не біда, бо Чупсля і Трясля повилизували майже все, що розлилося).

– Подумайсля лишеньсля! – мовилася Чупсля. – Скільки старань на нашу честь!

– Так, важко збагнутисля! – погодилася Трясля.

Чупслю і Тряслю посадили на почесному місці за найбільшим столом.

Коли стемніло вже настільки, що можна було засвітити ліхтарики, Гемуль вдарив у ґонґ, що означало: "Свято починається!" Спочатку панувала урочиста атмосфера. Всі причепурилися, хто як міг, і почувалися трохи скуто у незвичному вбранні. Гості віталися з поважними мінами, кланялися і присідали у реверансах, неодмінно додаючи: "Як пощастило з гарною погодою!" або "Яке щастя, що торбинка знайшлася!" Ніхто не наважувався першим сісти за стіл.

Тато Мумі-троля виступив з коротенькою промовою, у якій пояснив, з якої нагоди влаштовано банкет, і подякував Чупслі і Тряслі. Ще він сказав кілька слів про коротке північне літо і закликав усіх повеселитися на славу. А потім почав оповідати, як відбувалися забави за часів його молодості.

Промову урвала Мумі-мама – вона привезла повну тачку оладок. Гості заплескали в долоні.

Урочисте напруження потроху спало, і за якийсь час забава набрала обертів. Увесь сад – та що там сад! – уся Долина була заставлена освітленими столиками. Повсюдно мерехтіли світелка світлячків, а ліхтарі на деревах, схожі на чудернацькі фрукти, розгойдував нічний вітерець.

Ракети дугою злітали у серпневе небо і вибухали високо вгорі каскадами білих зірок, що поволі опадали в Долину. Гості задирали голови назустріч зоряному дощеві й гучно кричали: "Ура!" О, це було неповторно!

Одразу за ракетами бризнули срібні фонтани, а над верхівками дерев завіяло хурделицею бенгальських вогнів!

Тато Мумі-троля викотив на садову стежку велику бочівку пуншу. Усі кинулися до нього. Мумі-тато не оминув нікого, наливав до горнят, келихів, берестяних чарок, равликових черепашок, навіть до згорнутих ворочками листків.

– За здоров’я Чупслі і Тряслі! – гриміла уся Долина. – Віват! Віват! Віват!

– Віватсля! – вигукували й собі Чупсля та Трясля, цокаючись з гостями.

Потім Мумі-троль виліз на стілець і закликав присутніх до уваги:

– Я п’ю цього келиха за Нюхмумрика, який цієї ночі, далеко від дому, мандрує на південь, самотній, але, напевно, не менш щасливий, ніж ми! Побажаймо йому затишного місця для нічлігу і радості у серці!

Знову всі гості підняли свої келихи.

– Ти гарно промовляв! – похвалила Мумі-троля Хропся, коли він сів на своє місце.

– Справді? – скромно мовив Мумі-троль. – Я підготувався заздалегідь…

Тим часом Мумі-тато виніс у сад музичну скриньку і під’єднав до неї великого голосника. Вмить уся Долина закружляла у танку, гості підстрибували, тупотіли, йшли вихилясом, тріпотіли… Мавки – душі дерев – пурхали у повітрі, розпустивши коси, і навіть миші витанцьовували в альтанці на своїх штивних лапках.

– Чи можна запросити Вас до танцю? – схилився перед Хропсею у поклоні Мумі-троль.

А коли підвів голову, побачив над деревами осяйний пруг. То зійшов серпневий місяць. Він викотився на небо, більший, ніж будь-коли, помаранчево-жовтий, з ніжними ворсинками по краях, наче в абрикоса. Долина наповнилася примарним світлом і тінями.

– Уночі можна навіть побачити кратери на Місяці, – сказала Хропся. – Подивися!

– Там, напевно, страшенно самотньо! – міркував уголос Мумі-троль. – Бідолашний Чарівник… Нипає Місяцем у пошуках Королівського Рубіна…

– Якби у нас був потужний бінокль, ми змогли б його побачити… – зауважила Хропся.

– Напевно, – погодився Мумі-троль. – Але тепер нумо танцювати!

Забава шаленіла далі.

– Ти втомиласясля? – запитала Трясля.

– Ніcля! – відказала Чупcля. – Я міркуюcля. Всі такі добрісля до нас! Требасля їх потішитисля!

Чупcля і Трясля пошепотілися між собою, закивали головами і знову зашепотіли, а тоді подалися до свого потаємного сховку. Звідти вони вийшли, тягнучи за собою валізку.

Далеко за північ сад зненацька спалахнув червоно-рожевим сяйвом. Усі перестали танцювати, подумавши, що запустили новий феєрверк. А то Чупcля і Трясля підняли кришку своєї валізки. Королівський Рубін, невимовно гарний, світився у траві. Вогні, ліхтарики і навіть Місяць померкли і втратили свій блиск. Мовчазні, заворожені гості тісним колом скупчилися навколо палахкотливого коштовного каменя.

– Важко повірити, що така краса існує на світі! – не стримала захопленого вигуку Мумі-мама.

Чмих важко зітхнув:

– Щастить Чупслі і Тряслі!

Королівський Рубін сяяв, немов червоне око у нічній темряві, і Чарівник з Місяця помітив його полиск на Землі. Він уже втратив надію знайти його і сидів, стомлений і сумний, на краю одного з кратерів, а неподалік спала чорна пантера.

Чарівник одразу збагнув, що означає червоне око на Землі – не інакше як найбільший у світі рубін, Король Рубінів, якого він розшукував не одну сотню років! Чарівник не зводив очей із Землі, квапно одягаючи рукавички й накидаючи на плечі плаща. Зібрані коштовності Чарівник просто висипав на місячний ґрунт – його цікавив лише один-єдиний коштовний камінь. Менше ніж за півгодини він триматиме його в руках!

Пантера знялася в повітря з господарем на спині.

Випереджаючи швидкість світла, помчали вони крізь Всесвіт. Метеори з шипінням перетинали їм шлях, зоряний пил немов снігом притрушував плащ Чарівника.

Червона жарінь усе яскравіше яріла внизу. Чарівник летів простісінько до Долини Мумі-тролів. М’яко торкнувшись лапами землі, пантера приземлилася на вершину гори.

Гості родини Мумі-тролів усе ще сиділи в мовчазному замилуванні навколо красеня-рубіна. Їм здавалося, що у його пломені вони бачать усе те найгарніше, найвідважніше і найшляхетніше, що передумали й пережили у своєму житті, а тепер захотіли передумати й пережити ще раз. Мумі-троль пригадав собі нічну виправу удвох з Нюхмумриком. Хропся думала про свою блискучу перемогу над дерев’яною королевою. Мамі Мумі-троля знову запраглося полежати на теплому пісочку, поніжитися на сонці й помилуватися синім небом з-під гойдливих пуп’янків морських гвоздик. Геть усі поринули у спомини, а тому аж підскочили з несподіванки, коли з тіні вибігла біла мишка з червоними очима й пошелестіла просто до Королівського Рубіна. За нею прошмигнув чорний-чоренний кіт і простягнувся у траві поряд.

Наскільки було відомо, у Долині Мумі-тролів не мешкали ні білі миші, ані чорні коти.

– Киць-киць! – покликав Гемуль.

Але кіт тільки примружив очі й навіть бровою не повів у його бік.

– Доброго вечора, сестрице! – привіталася мишка-полівка.

Біла миша глянула на неї довгим похмурим поглядом своїх червоних очей.

Мумі-тато простягнув новоприбулим келихи з пуншем, однак ті не звернули на нього ані найменшої уваги.

У недоброму передчутті всі принишкли, перешіптуючись. Чупсля з Тряслею занепокоїлися, заховали Короля Рубінів до валізки і замкнули покришку. Та коли вони націлилися забрати валізу з галявини, миша раптом звелася на задні лапки й почала рости. Вона стала майже така завбільшки, як будиночок Мумі-тролів, а тоді враз обернулася на Чарівника у білих рукавичках і з червоними очима. Він сів у траву, не зводячи погляду з Чупслі і Тряслі.

– Забирайсясля геть, старе одороблосля! – гнівно крикнула Трясля.

– Це ви знайшли Короля Рубінів? – запитав Чарівник.

– Не пхайсясля у чужі справисля! – підтримала Чупсля.

Ще ніхто не бачив Чупслю і Тряслю такими відважними.

– Я шукав Королівський Рубін триста років, – мовив Чарівник. – Ніщо у світі мене не цікавить, окрім нього.

– Нассля теж!

– Ви не можете забрати у них рубін! – втрутився Мумі-троль. – Вони чесно викупили його у Мари!

Мумі-троль, звісно, промовчав, що викупили коштовність взамін на старого капелюха самого Чарівника. (Він, до речі, придбав собі вже нового).

– Пригостіть мене чимось, – попросив Чарівник. – Мої нерви не витримують…

Мумі-мама вмить принесла йому тарілку з оладками та варенням.

Доки Чарівник ласував, гості наважилися підсунутися трохи ближче. Хто їсть оладки з варенням, не може бути страшним та небезпечним. З таким можна пускатися в розмову.

– Смакуєсля? – поцікавилася Чупсля.

– Дуже! Востаннє я їв оладки вісімдесят п’ять років тому!

Усім стало шкода Чарівника, гості підсунулися ще ближче.

Попоївши, Чарівник обтер вуса й мовив:

– Я не маю права забрати у вас Рубін силою. Те, що куплено, можна лише продати або подарувати. Чи не обміняли б ви його, скажімо, на дві гори діамантів та долину розмаїтих коштовних каменів?

– Ніколисля! – одностайно заперечили Чупсля і Трясля.

– І подарувати мені його теж не хочете?

– Ніся!

Чарівник важко зітхнув.

Сумний та невеселий, поринув він у глибоку задуму.

– Хай свято триває, – озвався за якийсь час. – А я вам почарую! Кожному, хто забажає! Будь ласка, замовляйте чари! Право першості має родина Мумі-тролів.

Мумі-мама на мить завагалася.

– Йдеться лише про речі чи й про бажання теж? – запитала вона. – Якщо пан Чарівник розуміє, що я маю на увазі?

– Звичайно, розумію, – відповів Чарівник. – Речі начаровувати, ясна річ, легше, але можна й бажання.

– Мені б дуже хотілося, щоб Мумі-троль не тужив за Нюхмумриком! – побажала собі Мумі-мама.

– Я й не знав, що по мені це так помітно… – знітився і зашарівся Мумі-троль.

Чарівник змахнув полами плаща, і смуток одразу покинув серце маленького Мумі-троля.

Туга змінилася чеканням, а чекати завжди легше, аніж тужити.

– Я собі теж придумав бажання! – вигукнув Мумі-троль. – Любий Чарівнику, пошли Нюхмумрикові, де б він зараз не був, оцей стіл з усіма наїдками та напоями!

Тієї ж миті стіл злетів над деревами і полинув на південь з оладками й варенням, фруктами і квітами, пуншем та карамельками і з книжкою Ондатра, яку той поклав на край столу.

– О ні! – скрикнув Ондатр. – Попрошу негайно повернути мою книжку!

– Що зроблено, того не повернути! – розвів руками Чарівник. – Однак шановний пан одержить навзамін нову книгу. Прошу!

– "Про необхідність усього", – прочитав Ондатр. – Але ж це зовсім інша книга! У моїй ішлося про марноту всього!

Чарівник тільки засміявся.

– Тепер ніби моя черга, – озвався Тато Мумі-троля. – Дуже важко зробити вибір! Я думав уже і так і сяк, але нічого путнього придумати не зміг. Теплицю цікавіше збудувати самому… Ялик – теж… Зрештою, у мене все є!

– Але ж вас ніхто не змушує загадувати бажання, – устряв Чмих. – Можете мені відступити свою чергу, а я забажаю собі двічі.

– Так то воно так, – завагався Тато. – Та якось шкода відмовлятися від нагоди, яка трапляється раз у житті…

– Не затримуй усіх, – зауважила Мама. – Побажай собі гарну оправу для Мемуарів!

– Чудова думка! – зрадів Тато.

Усі скрикнули від захоплення, коли Чарівник простягнув Татові сап’янову оправу для книги, оздоблену золотом та інкрустовану перлами.

– Тепер я! – вихопився уперед Чмих. – Хочу власного човна! Схожого на морську мушлю з пурпуровими вітрилами, щоглою з палісандрового дерева і смарагдовими кочетами!

– Ого, як ти розігнався! – суворо звів угору брови Чарівник, але на устах у нього вигравав привітний усміх. Він змахнув плащем…

Усі затамували подих, однак нічого не відбулося.

– Не вдалося? – розчаруванню Чмиха не було меж.

– Чому ж, усе вдалося! – відповів Чарівник. – Тільки я поставив човна біля причалу, ясна річ. Завтра ти його там знайдеш.

– Про смарагдові кочети не забули? – недовірливо перепитав Чмих.

– Як можна забути?! Чотири кочети і один про запас, – запевнив малого Чарівник. – Наступний!

– Та-а, – почав мимрити Гемуль, – кажучи правду, я загубив ботанічну лопатку, позичену в Хропуся. Здалась би мені нова…

І Гемуль, який був добре вихованим, зробив реверанс,[10] беручи з рук Чарівника нову лопатку.

– Ви не втомилися чаклувати? – поцікавилася Хропся.

– Анітрохи! Дуже легкі побажання! – відповів Чарівник. – А що забажала б собі панночка?

– Це не так легко, – засоромилася Хропся. – Можна я скажу вам на вухо?

Вислухавши Хропсю, Чарівник здивовано глянув на неї:

– А панночка впевнена, що їй личитиме?

– Цілковито! – майже безгучно видихнула Хропся.

– Що ж, хай буде по-твоєму!

Наступної миті юрба спантеличено загула.

Хропся змінилася до невпізнання.

– Що ти з собою зробила?! – захвилювався Мумі-троль.

– Побажала собі очі дерев’яної королеви! Ти ж казав, що вони у неї такі гарні!

– Казав, але ж… – Мумі-троль геть розгубився.

– Тобі не подобаються? – сльози бризнули Хропсі з очей.

– Не плач! – заспокоював малу Чарівник. – Твій братик може побажати, щоб ти знову стала такою, як перше.

– Але я хотів загадати собі щось зовсім інше! – запротестував Хропусь. – Не моя вина, що у моєї сестрички безглузді забаганки…

– А яким було твоє побажання? – поцікавився Чарівник.

– Я хотів одержати обчислювальну машинку! Машинку, яка б визначала, що справедливо – а що ні, що добре – а що погано.

– О, це надто важко, – мовив Чарівник. – Мені не під силу!

– То хоч би друкарську машинку! – не поступався Хропусь. – Хропся й з новими очима гарна…

– Однак не така гарна, як раніше… – зауважив Чарівник.

– Любий братчику! – просила, ковтаючи сльози, Хропся, яка вже встигла подивитися на себе в люстерко. – Поверни мені мої колишні маленькі оченята! Я стала така потворна!

– Ну що ж, – Хропусь відчув себе благородним лицарем. – Хіба заради честі роду… Але сподіваюся, що тепер ти станеш мудрішою!

Хропся знову глянула на себе і заплескала в долоні: з люстерка на неї дивилися її чудові оченята, хіба вії стали трохи довшими! Сяючи від щастя, вона обійняла брата:

– Любий! Найдорожчий братику! Навесні я подарую тобі друкарську машинку!

– Пусте, – знітився Хропусь. – Не цілуй мене в усіх на очах! Просто я не міг дивитися на тебе таку паскудну! Ото й усе…

– З домочадців зосталися тільки Чупсля і Трясля, – сказав Чарівник. – Вони загадуватимуть удвох, бо завжди нерозлучні.

– Можесля, собі щось начаклуйтесля? – запропонувала Чупсля.

– Не можу, – сумовито відповів Чарівник. – Умію тільки виконувати бажання інших та прибирати іншу подобу.

Чупсля і Трясля схилилися одна до одної головами і про щось довго шепотілися.

– За те, що висля такий добрийсля, ми вирішилисля загадати бажаннясля для вас. Хочемосля рубінасля, такого ж гарногосля і великогосля, як нашсля!

Усі бачили, як регоче Чарівник, але ніхто й не здогадувався, що він уміє усміхатися. Усмішка розпроменила його обличчя. Який він щасливий, було видно по ньому від капелюха до кінчиків черевиків! Не кажучи й слова, Чарівник змахнув плащем і… Сад знову спалахнув рожевуватим сяйвом. У траві поряд з Королівським Рубіном лежав точнісінько такий самий – Королева Рубінів.

– Ось тепер і ви щасливий! – втішилася Чупсля.

– Ще й який! – скрикнув Чарівник.

Він ніжно взяв коштовність у руки і загорнув у поли плаща.

– Тепер кожна комашка, жучок чи павучок – усі мешканці Долини можуть загадувати, що лишень забажають! Я чаруватиму всю ніч, але на світанку, ще до сходу сонця, мушу повернутися додому.

Свято завирувало з новою силою.

До Чарівника потягнулася вервечка лісових мешканців, котрі пищали і дзижчали, реготали й горланили; кожен хотів сповнення свого заповітного бажання. Чарівник був у такому чудовому гуморі, що залюбки перечаровував, якщо хтось, не подумавши спершу як слід, просив у нього сповнення безглуздих забаганок. Знову розпочалися танці, до саду прикотили тачки зі свіжими оладками. Гемуль один за одним запускав у небо феєрверки, а Тато Мумі-троля виніс у сад свої Мемуари у чудовій новій оправі й уголос читав про своє дитинство.

Ще ніколи у Долині Мумі-тролів не бенкетували так гучно!

О, як приємно – коли все вже з'їдено, випито, переговорено, коли від солодкої втоми гудуть ноги – повертатися у передсвітанковій тиші додому, до затишної постелі.

О тій порі Чарівник відлітає на край світу, а мама-миша ховається у своїй нірці – й обоє однаково щасливі.

Та найщасливіший, мабуть, Мумі-троль. Удвох із Мамою він повертається садом додому. Місяць блідне у досвітній імлі, з моря налітає ледь відчутний бриз і шарудить у листі дерев. У Долину Мумі-тролів приходить прохолодна осінь. Адже без осені не буває нової весни.